

*Apendice, que ayudará mucho para traducir con
propriedad las voces pertenecientes
á Parentesco.*

(*) COGNATIONES.

Conjugia affines faciunt: confinia campi:
Agnati patris: cognati matris habentur.
Dic paternos patris fratres, amitosque sorores.
Fratres avunculus est, soror est matertera matris.
Quos generant fratres natos, dices Patruelos:
Sed consobrinos dic, quos genere sorores.
Quos soror, & frater gignunt, dices Amitos.
Vir natæ gener est: mitus autem femina nati.
Uxoris genitor socer est, socrusque genitrix.
Vitæus haud æquus pater est, matreque noverca.
Ipse viri frater levir: conjux quoque fratris.
Fratria: glos uxor fratris, soror atque mariti.

O. S. C. S. R. E.

(*) Estos Versos son sacados de la Suprema
Gramática de los Colegios de la Compañía de
Jesus de la Provincia del Rhin.

EPITOMA

IN GRATIAM STUDIOSÆ IV-
venturis Gymnasii præsertim Regalis
Cõventus S. P. N. S. Frâncisci Palmæ,

à P. F. ANTONIO OLIVER

Minoritâ Observ. ejusdem Facultatis Professore, ab
Authoribus melioris notæ depromptum,
et præmissis Superiorum licentiis in lucem editum.

Anno

1746.

PALMÆ. Apud Josephum Guasp Impr. Sanctæ
Inquisitionis.

IMPRIMATUR:

Salvador Vic. Gen. & Off.

Vt. Er. Petrus Vaquer Min. P.

DE APPARATU RETORICÆ

1

APPARATUS

DE IIS, QUÆ AD RHETORICAM,
sive ad Oratoriam universim attinent.

RHETORICA est: Facultas de unaquaque re
dicendi bene, & ad persuadendum ac-
commodatè. A reliquis differt facultati-
bus, quod illi uni bene dicere congruat:
hoc est, cogitata præclare, & concep-
tum animo sermonem, distinctè, abun-
danter, & copiosè proferat. Eius finis est persuadere
audientibus, seu diserta oratione quempiam ad aliquid cre-
dendum, vel agendum, vel omittendum impellere.

Rhetoricæ Materia est res quæcumque sub disceptatio-
nem eadens, quæ & Quæstio dicitur: estque, vel simplex,
unitus scilicet, Thematis: ut, de Virtute, Nobilitate, Sci-
entia, bello, pace, vel consuetudine pronuntiati scilicet, ali-
cuius, quod argumentis probatur. Ex his, alia est quæstio
infinita, quæ Thesi dicitur, & est illa, quæ universaliter
querit, ut si generatim quæritur: Si ne bellum gerendum,
an pax facienda: is, quæ ab hostibus feruntur legibus, ac
conditionibus. Hæc est materia Oratoris maxime propria.

Finitarum quæstionum, seu Hypotheson tria sunt ge-
nera: Demonstrativum scilicet, Deliberativum, & Indi-
ciale. Primum est, quod in laude, aut vituperio versatur.
Unde rei honestatem proponit, aut turpitudinem: huius-
que finis delectatio est, vel detestatio. Secundum est,
quod in futuri temporis provisione suadet, aut dissuadet.
Unde rei commodum vel incommodum proponit: spem
aut metum habens pro fine. Tertium est, quod in præte-
riti disceptatione, vel accusat, vel defendit, æquitatem
proponendo, & clementiam, vel savitiam uti finem in-
ficiens.

Media

DE APPARATU

Media ad hæc perfecte comparanda tria annumerantur. Primum à natura inditum; ut ex parte corporis, vox sonante muratio. Quatuor autem potissimè modis hoc fieri nora, distincta, suavis, latera firma, oris, totiusque compositi; unde quatuor primarii, & nobilissimi tropi existunt; nempe Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Trochus. Secundum ad excogitandum acutum, & sagax; ad explicandum facile; ad studia incitatum, & docile, firmum, atque durum ad memoriam; iudicium solidum ac discretum. Tertium ad inveniendum medium est ab arte quæ Inventionis, Dispositionis, Elocutionis, & Pronuntiationis tradit præcepta. Lex quadruplici capite fieri potest. 1. Cum à re quapiam animata ad aliam animatam verbum transfertur. Sic Leo, animatus pro viro forti; Lupus pro furaci, canis pro maleficio; aquila, pro ingenioso, vulpes, pro fraudulento. Cum inanimata, pro aliis inanimatis ponuntur. Ut habentæ, pro gubernaculo; frenum, pro lege; caligo mentis, pro ignorantia; generis splendor, pro nobilitate. 3. Cum inanimata transferantur ad animata. Sic vorago reipublicæ, sumitur pro avaro; fulmen belli, pro viro forti, flumen eloquentiæ, pro viro eloquenti; patriæ propugnaculum, pro defensore. 4. Cum res animata vice fungitur inanimatæ. Ut cum ponitur vertex montis pro cacumina, cæli oculus pro sole; maris brachia, pro sinuosis stationibus; Trojæ regina, pro rosa. Tropus iste ad copiam, maiestatem, evidentiam & festivitatem nimis facit.

LIBER I.

DE ELOCUTIONE.

Tyronum utilitati consulentes, Artis præcepta ab Elocutione incipere cum erudito Vossio, Colonien. his operæ præteritum duximus. Cumque Elocutio iuxta Aristotelem Rhe. lib. 3. consistat in Elegantiâ, Compositione, ac Dignitate, hæc, scilicet, dignitatem, citius primam Elocutionis partem, ceteris, uti faciliorem, aut potius. Dignitas ergo præstat, ut dicatur ornate Trochus, qui vocem à genuina significatione deflectunt in aliam; & Schematibus, quæ habitu & formâ elegantiam figurant verba iucunde, ex aptâ adinvicem collocatione, & sententiarum ratione, & pondere firmatas, aut mihi motu effectas.

CAP. I. DE TROPIS.

TROPVS, qui idè sonat ac inversio, est: Verbi aliquo

DE TROPIS.

propriâ significatione in alienam, cum virtute ac dignitate mutatio. Quatuor autem potissimè modis hoc fieri potest; unde quatuor primarii, & nobilissimi tropi existunt; nempe Metaphora, Metonymia, Synecdoche, & Trochus. de quibus sigillatim in præfati.

METAPHORA troporum omnium frequentior, atque florentior, est: Vocis translatio à propriâ in alienam significationem, dans similem voci propriæ vocem, nam quadruplici capite fieri potest. 1. Cum à re quapiam animata ad aliam animatam verbum transfertur. Sic Leo, sumitur pro viro forti; Lupus pro furaci, canis pro maleficio; aquila, pro ingenioso, vulpes, pro fraudulento. Cum inanimata, pro aliis inanimatis ponuntur. Ut habentæ, pro gubernaculo; frenum, pro lege; caligo mentis, pro ignorantia; generis splendor, pro nobilitate. 3. Cum inanimata transferantur ad animata. Sic vorago reipublicæ, sumitur pro avaro; fulmen belli, pro viro forti, flumen eloquentiæ, pro viro eloquenti; patriæ propugnaculum, pro defensore. 4. Cum res animata vice fungitur inanimatæ. Ut cum ponitur vertex montis pro cacumina, cæli oculus pro sole; maris brachia, pro sinuosis stationibus; Trojæ regina, pro rosa. Tropus iste ad copiam, maiestatem, evidentiam & festivitatem nimis facit.

Quinque autem vitia maxime præcavenda sunt in Metaphora. 1. Ne inter voces sit dissimilitudo nimia: Ut ingeniosus Coeli fornices, pro laquearibus. 2. Ne elonge similitudo ducatur; ut, Charybdis bonorum, pro voragine. 3. Ne sit humilis; ut, Saxæ mundi verrucæ, id est rupes. 4. Ne sit major quam res postulat; ut, tempestas comestrationis, id est tumultus; Vel minor; ut iracundia calor, id est ardor. 5. Ne sit nimium frequens illius usus. Obicet hic nota venit differentia inter Similitudinem & Metaphorâ: Nam in similitudine ponitur dictio, quæ vim habet comparandi: dicimus enim, homo iratus est sicuti leo. In Metaphorâ verò res cum quâ aliud comparatur, pro ipsa re ponitur; ut, homo iratus est leo rugiens.

METO-

METONYMIA latine transnominatio, seu positio loci pro nominis. Tropus est in quo nomen, pro nomine ponitur, & hoc quadrifariam.

1. Cum ponitur causa pro effectu; sicque inventio nomen sumitur pro re inventa; ut Ceres, pro pane; Bacchus, pro vino. Vel Auctor operis, pro ipso opere; Sicque Platonem, Aristotelem, Demosthenem, pro eorum scriptis crebro dicimus. Vel Materia, pro re facta ex tali materia; ut aurum pro pecunia aurea; ferrum pro gladio. Vel cum instrumentum sumitur pro re facta cum illo; ut, gladius, pro vulnere; lingua, pro verbis; arma, pro bello.

2. Cum pro causis, effecta ponuntur. Unde dicimus, sceleris deprehensum, pro scelerato; & sacrilegium punitum, pro sacrilego vindicato. Vel quando, quod proprium effectus attribuitur causa. Sic timor, dicitur fugam; Mors, pallida; tristis, senectus. Ut Aeneid. 6. Pallentesque habitant morbi, tristisque senectus.

3. Cum subjecti nomen ponitur pro aliquo ipsi inhaerente, vel adhaerente; ut subjectum pro accidente. v. g. Cuius, pro militibus curianis. Vel continens, pro contento; ut, patera, pro potu; catinus, pro eduliis. Vel locus pro incolis; ut, Palma, pro Palmaribus; Hispania, pro Hispanis. Vel locus pro geitis in illo loco; ut altare, pro Sacrificio. Subsellium, pro oratione. Vel possessor, pro re possessa; sic hominem devorare dicimus, cuius patrimonium devoratur; & jam proximus ardet Vealegon, dixit Virgilius, pro Vealegontis domo. Vel sedes pro qualitate inhaerente; ut, cor saevum, pro iracundia; & os benignum, pro clementia. Vel cum Patronus assumit personam clientis, vel advocatus, rei; Sic dicimus Ciceronem liberari, cum Annus Milo liberatur. Vel tempus sumitur pro re in illis gestis, vel ejus habitu, Unde dies, & nox dicuntur hiare, vel lugubres, pro rebus quae in illis accidunt, vel accidunt solent; Vel tandem cum significatum utitur loco fieri

te, cum belli impetus, pro tubae sonitu, & saevus, pro stride usurpatur.

4. Cum nomen adjuncti ponitur pro re cui adjungitur; vel signum, pro significato; ut sagum, pro bello; toga, pro pace; fasces, pro magistratibus, purpura, pro regno. Vel qualitas pro persona subjecta; ut, icelus, pro scelerato, & Sapientia, pro Sapiente. Vel tempus, pro subjectis illis; ut aetas nulla, vel aliqua hoc vidit. Vel locatum, pro loco; Sic libros Vitas Patrum; Acta Sanctorum nominamus: quia eorum gesta in talibus libris sunt conscripta.

SINECDOCHE tropus est, quo verbum transfertur ad totum cum parte partis, vel parte totius confundendum. Et hoc 8. modis.

1. Cum ponitur pars pro toto; ut, Mucro, pro ense; tegum, pro domo; puppis, pro navi. Aeneid. 6. Stant litore puppes, id est naves.

2. Cum totum ponitur pro parte; ut Annus pro aestate, vel hyeme; & Aeneid. 12. Fontemque, lacremque ferebant, id est aquam, & ignem.

3. Cum Species, aut individuum ponitur pro genere; ut, Auster, pro vento, & Aeneid. 2. Setaeque intexunt abiete costas, id est, ligno.

4. Cum genus ponitur pro specie, aut individuo; ut, color pro albedine; Orator, pro Cicerone, Ales pro calve; ut Aeneid. 12. praedamque ex unguibus ales Projecte fluvio; ubi ales dicitur pro Aquila.

5. Cum Dux ponitur pro exercitu velut pars primarias; ut Annibal Titum Consulem profligavit; id est, illius exercitus, hujus exercitum vicit.

6. Cum numerus pro numero ponitur; ut, unus, pro pluribus; Aeneid. 2. Vterumque armato milite complens; hoc est, Mililibus. Vel plures pro uno; Aeneid. 12. Nos tibi fluxas phrygiae res vertere fundo Conamur? Vbi nos, supponit pro Iunone tancum de se loquente. Vel nunc-

numerus finitus pro infinito; unde dicitur de Iride: Mille trahit varios adverso sole colores. Vel è contra; Numerus infinitus pro finito; ut innumera hominum multitudo, pro certis, ac determinatis hominibus.

7. Cum Patronymicum commune, pro particulari ponitur: ut, Atrides, pro Agamemnone, vel Menelao, vel pro utroque si nuli, cū possit quempiam Atrēi filium significare.

8. Cum antecedens ponitur pro consequenti; ut, *Petrus vixit*, ad significandam ejus mortem. Et Virg. *Ecloga 2.* ad noctis vicissitudinem exprimendam, inquit.

Et jam summi procul villarum culmina fumant,

Mixtaeque cadunt altis de montibus umbrae.

Hunc tamen dicendi modum alii Metonymiæ adscribunt, ac eum Metalepsi potius cum aliis adjudicare libet.

IRONIA latine diversiloquium, dissimulatio, & illusio. Tropus est, quo aliud planè dicimus, quam verba ipsa significare videntur. Hec autem fictio intelligitur, vel ex ipso, quæ dicitur; vel ex ipsa verborum prolatione; vel ex alio exteriori signo. Sic Catilinæ ruinam patriæ, pernitentique molientis copias deridet, ac contemnit Cicero, in eundem dicens: O bellum magnopere pertimescendum, cum hunc sit habiturus Catilina scortatorum prætoriam cohortem. Instruite nunc contra has tam præclaras copias vestra præsidia. Vbi per talia verba præclaras dixit Ironias.

TITVLVS I

De nullis Troporum affectionibus.

Sua habent tropi affectiones, seu emanationes quasdam tropos non si simpliciter; vel non si simpliciter distinctos efformantes. Hæ sunt Cathachresis, Metalepsis, Hyperbole, & Allegoria.

CATHACHRESIS latine abusus, vel usurpatio nominum. Fit cum alienis abutimur periinde, ac propriis.

cum propria deficiunt: ut, cum *piscinam* dicimus pro natione in qua nulli sunt pisces. Simile est illud *Æneid. 2.*

Instar motis equum divina Palladis arce

Edificant: Vbi equus fabrefactus, dicitur, à vero equo translato vocabulo. Differt à Metaphora, quia hæc rebus etiam nomen proprium habentibus alienum jure accomodat; Cathachresis vero, non habentibus, & si habent, alienum non jure transfert, sed abusive usurpat.

METALEPSIS latine transumptio. Fit cum aliqua dictio aliud à propria suâ significatione, ex iis, quæ antecesserunt significat: ut apud Virg. *Eclog. 3.*

Post aliquot, mea regna vident, mirabor aristas.

Vbi post aliquot aristas, idem est, ac post aliquot æstates, vel post aliquos annos. Nam ex aristis, spicas; ex spicis, æstates; ex æstatibus, annos intelligimus. Huc etiam spectat illud *Æneid. 1.* Speluncisque addidit atris. Vbi ex atris, tenebrosæ, ex tenebrosis, profunda intelliguntur spelunca. Ex his liquet, quam merito supra dixerimus, omnem Synecdoches modum ad Metalepsin spectare.

HYPERBOLE latine eminentia, vel superlatio, vel excessus. Fit cum augemus, vel minus rem excedendo ab ipsa veritate. In innuendo dicitur, *Atrofit*, seu diminutio; & sic Virg. loquendo de strigoso pecore *Ecloga 3.* ait: *Vix ossibus herent.* In augendo autem dicitur, *Auxesis*, seu sublatio. Unde Virg. *Æneid. 7.* loquendo de celeritate Camillæ, sic cecinit.

Ille vel intacta segetis, per summa volares

Gramina, nec teneras cursu lassis aristas.

Vel mare per medium fluctu suspensa timenti,

Ferret iter, oclares, nec tingeret aquare plantas.

Ita utroque genere mensuram servare oportet; nam et Hyperbole sit semper ultra fidem, tamen ultra modum esse non debet.

DE TROPORUM.

ALLEGORIA latine inversio est, quæ nascitur ex comparatione Metaphoræ; unde tropum ab ea indistinctum illam dicimus. Fit cum aliud verbis, aliud sensu ostenditur; quare non absurde vocatur *diversiloquium*. Insignis est illa Horatii Ode 14 lib. 1.

O navis, referent in mare te novi

Fluctus. O quid agis Fortiter occupa

Portum: Non ne vides, ut

Nudum remigio latus?

Ubi navis, sumitur pro Republica; Anctus, pro bello civilis; portus, pro pace; remigium pro militibus. Magnopere tamen advertendum est, ut quo genere capimus translationem eodem finiamus. Unde male diceretur, hostium malevolentiam invidiæ incendio deflagravimus; demumque fluctibus demersus sum, pro ejus flammis assumptus sum.

Ad Allegoriam pertinet *Homoiosis*, latine similitudo, qua per similitudinem cogniti deducimus in cognitionem incogniti. Ejus species sunt tres; scilicet, *Icon*, *Parabola*, & *Paradigma*. *Icon*, latine Imago, fit cum forma ad formam cum quadam similitudine fit collatio aut laudis, aut vitæ exhortationis causa. Sic *Aneid* 4 dicitur.

Omnia Mercurio similis, vocemque, coloremque,

Et flos orines, & membra decora juvenia.

Dicitur etiam *Catartopos*.

Parabola latine similitudo, est rerum dissimilium comparatio. In sacra Pagina frequentissima est. Celebris illa *Matthæi* cap. 25. *Decem Virgines exierunt obviam Sponsi. & Sponsa. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quæ dormientes non aperuerunt ostia sua. Quinque autem ex eis erant sapientes, & quæ dormientes aperuerunt ostia sua.* Virgines intelligi possunt fideles, quæ prudentes, iustæ; per fatuæ peccatores; per Sponsam Christus; per Sponsam, Ecclesia.

Paradigma latine exemplum est dicti alicujus, vel facti.

Aneid 1.

Antenor potuit, mediis elapsus Achivis,

AFFECTIONIBUS.

Miticos penetrare sinus.

Fit tribus modis: à pari ad par, à majori ad minus; & à minori ad majus. Exempla à notioribus sumpta, & suo loco adhibita, plurimum rei lucis, & perspicuitatis addunt.

Ad allegoriam etiam pertinent *Paræmia*, & *Enigma*. *Paræmia* est accommodatum rebus, temporibusque proverbium. Sic dicimus, araneas telas texere, illum qui in revivola, nullius inquit frugis anxium laborem capit. Et latere lavare, ad operam inanem significandam. *Enigma* est obscura loquutio, quæ difficile intelligitur, nisi aperitur. Ut est illud. Mater me genuit, quæ rursus gignitur ex me. Per quod denotatur *nix*. Vel cum innuitur quiddam, pluribus explicandum. Hujusmodi est illud L. Judicum: *De comedente exivis tibus, & deserto ingressa est dulcedo*. Quæ Græci dicunt *Enigmata*, quidam ex nostris scrupos appellantur.

TITULVS II.

De infimis Troporum Speciebus.

Alii sunt penes Oratores in usu tropi, quos *Species* infimas libet nominare, quia tropi rationem effo participant, non tamen adeo vasti sunt sicut primi: sed ad aliquem dumtaxat eorum modum reducuntur. Quia verò diversis nominibus agnoscuntur, ideo nunc de ipsis speciatim agendum.

ANTONOMASTIA latine positio vice nominis. *Species* est *Synecdoches*, & *Metonymia*; siquæ cum vocabulum sine nomine positum loco illius fungitur. Ut, *Aena* virumquæ cæno, ubi intelligitur *Aneas*. Tribus autem modis fieri potest: 1. Ab animo, ut *Magnanimus Anchisædes*, hoc est *Aneas*. 2. A corpore; ut, ipse arduus, id est *polyphemus*. 3. Ab extrinsecis; ut *infelix puer atque impar congressus Achilli*, hoc est *Troilus*. Ad *Antonomastiam* necesse est, ut prætermittatur nomen proprium, nam si exprimitur quodcumvis epitheta *antonomastica* superaddantur, *Antonomasia* non erit.

LITO.

LITOTES latine tenuitas. & simplicitas: Species est Synecdoches, & fit, cum verborum vis, rei magnitudini non responderet. Vt, *Æneid.* 1.

Non ignara mali, miseris succurrere disco.

Vbi, non ignara mali, idem est, ac in malis magnopere exercitata.

OONOMATOPŒIA latine nominis fictio; Species est Metonymiæ, & fit, cum novas dictiones fingimus ad aliquid expressius significandum. Quæ Græcis quidam crebrior, Latinis verò rarior, nisi forsâan primis verborum conditoribus, qui voces effectibus aptantes; vagitum, pro voce infantium; mugitum, pro voce bouum; murmur pro sonitu aquæ fluentis; & sybilum, pro voce serpentis dixerunt. Verba enim dum proferuntur reddunt sonos similes rebus significatis; Vnde est illud:

At tuba terribili sonitu caratantara dixit.

Vbi dictio, *caratantara* ficta est ad exprimendum sonum tubæ, quem significat.

Onomatopœiæ quasi soboles est *Paragomenon* nomen aut verba ex vocibus in usum receptis quocumque modo declinans, Vt, beatitas, & beatitudo, à verbo beo. Ens, & essentia, à verbo sum, es, est. Sullaturio, à Sylla, & proscriptorio, à Syllæ proscriptione. Homerizo, ab Homero & Græcizo, à Græco. Huiusmodi verba derivare, aut hæc, si omnis durities evitatur. Oratori non illicet.

ANTIPHRAISIS latine sermo per contrarium intellectus, & figuratus; Vt, *Parca*, quia nemini parcant. Manes, qui non sunt bonis; mantum enim, Antiqui bonum dicebant. Lucus quia non lucet. Auri sacra fames, quæ execranda sit. Ironiæ Species est: cuiusque differentia in hoc consistit, quod Ironia, sive prolatione, sive verbis, sive nutu significat oppositum; Antiphrasis verò solum verbis, quod est origo contraria.

CHARIENTISMVS Ironiæ Species latine urbanitas, lepore, & venustas sermonis dicitur. Fit cum dura dictu mitius, & gravius proferuntur. Vt si roganti an se quispiam quaesiverit, respondeas bona fortuna. Item si visisse dicas, quem mortuum esse velis significare. Sic Gen. cap. 29: *Nonne pro Rachel servivi tibi? Quare imposuisti mihi?* Vbi Jacob uno levilissimo impositionis verbo, injuriam, quam patiebatur gravissimam temperantius loquens significavit.

ASTISMVS Ironiæ Species latine jocus, seu scôma factu dicitur. Fit cum dicta quidquid simplicitate rusticaret, & satisfaceta urbanitate expolitur. Vt illud Valer. Mart. vetulâ edentulâ irridentis lib. 1. Epigr. 76. *Si memini, fuerant tibi quatuor Alia dentes, Expuit una duos, tussis, & una duos. Iam secuta potes totis insire diebus; Nil, istis, quod agat, tertius tu habet.*

SARCASMVS latine jocus, cum amaritudine, vel hostilis insultatio, Species est Ironiæ, quæ fit, cum magna acerbitate, & contumeliâ, quispiam hosti crudeliter insultat. Sic *Æneid.* 12. Turnus ait. *En agros, & quam bello trojane petisti, Hesperiam metire jacens. Hæc præmia qui me, Ferro ausi tentare ferunt: sic mania condunt.*

CAPVT. II.

DE SCHEMATIBVS, SEV FIGVRIS.

TROPORVM absoluto Capite, ad Schemata transibimus, seu figuras. Locus ex ipsa natura rei conjunctus est prioris; nam plerique has tropos esse existimant, sed quia Tropus est dictio ab eo loco in quo propria, translata in eum, in quo propria non est. Figura verò conformatio quadam orationis remota à communi, & in se ostendente ratione. De selectioribus, ergo & ad eundem aptioribus dumtaxat, ne ultra propositum proceda.

cedamus, sermonem instituiamus in praesentia.

TITULVS I.

De Schematibus, seu Figuris Rhetorice dictionis.

EPIZEUXIS latine combinatio vocis. Fit cum dictio eadem sententia cum impetu pronuntiantis repetitur vel immediate, ut Ecl. 2.

Ab Corydon Corydon, quae te dementia capit.

Vel interdum ad vehementiam interposita conjunctione coniunctusque mouerunt? Cic. 1. in Catil. Vivis, & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Aliquando etiam una, vel plures dictiones per parenthesim interponuntur. Cic. praei cum Senatu copulatus est; accusa omnes ordines. Marcello. Totum hoc, quantumcumque est (quod certe, cum vox eadem in principiis periodorum repetitur, maximum est) totum est, inquam tuum. Nam cum res eadem tunc elegantè duplicatur si res opponantur. Cic. recidat, tanquam si non interponeretur parenthesi, pro Ro. Accusant ii, qui fortunas ejus inuaserunt: eandem dicit is, cui nihil praeter calamitatem reliquerunt. Accusant ii, quibus occidi patrem. Sexti Rosci bono fuit: eandem dicit is, cui &c. Florida est: haec figura, cum varias enumerationes ducat, asseverat, & exagerrat.

ANADIPLOSIS latine reduplicatio. Fit cum sententia finitur eadem dictione, qua incipit sententia sequens. Ut Psalm. 121. *Stantes erant pedes nostri in arvis iherusalem. Iherusalem qua adificatur, ut iherusalem.* Ed. & non. *Deiphobum vidit lacorum crudeliter ora.*

Ora manusque ambas, populataque tempora rapta. Auribus. Haec figura in vehementiori animi motu adhibetur, et amplum habet.

CLIMAX latine gradatio dicta, quia per eam per gradum quasi gradus, vel scalas ascendimus ad summum, vel descendimus ad infimum. Sic per incrementum Romae. 1. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem probatio vero spem, spes autem non confundit. Et Cic. ad Atti. Epist. 23. lib. 2. *Sidormis; expergiscere; si has, ingredere; si ingrederis, curae; si curas, ad opus; si opus, decremetum, seu in descendendo esto exemplum.* Turpe est a superiori vinctus; turpius ab aequali; turpissimum vero ab inferiori superari.

ANAPHORA, seu epanaphora latine repetitio. Fit cum vox eadem in principiis repetitur. Et hoc tripliciter. In principiis incisorum, quo magnam vim orationi superaddit, si adjunctam habet interrogationem; alterumque in sequestemur, aut laudemus Cic. 1. in Cat. Nihil ne te nocet? Nihil urbis vigiliae? Nihil timor populi? Nihil consensus bonorum omnium? Nihil hic innumerissimus habendi Senatus locus? Nihil horum ora

interfuerunt? Cum simili vox in membrorum initis repetitur. Cic. Phil. 2. Accusa Senatum, accusa equestrem ordinem, accusa praei cum Senatu copulatus est; accusa omnes ordines. Cum vox eadem in principiis periodorum repetitur, maximum est. Cic. recidat, tanquam si non interponeretur parenthesi, pro Ro. Accusant ii, qui fortunas ejus inuaserunt: eandem dicit is, cui nihil praeter calamitatem reliquerunt. Accusant ii, quibus occidi patrem. Sexti Rosci bono fuit: eandem dicit is, cui &c. Florida est: haec figura, cum varias enumerationes ducat, asseverat, & exagerrat.

EPISTROPHE, seu epiphora latine conversio. Fit cum eadem in verba plures desinunt sententia. Cic. 2. in Catil. Doleris tres exercitus Populi Romani interfectos? Interfecit Antonius. Desideratis clarissimos Civis? eos quoque eripuit vobis Antonius. Auctoritas hujus ordinis affixa est? affixit Antonius. Repetitio vocis ejusdem in multis non est ingrata, cum ad vim, & gravitatem pertinet, & periodum festivè & elegantè concludat.

IMPLEXIS, vel symproce latine complexio dicitur. Anaphoram, & Epistrophe: fit enim cum una dictio in principio, & alia in fine repetitur. Cic. pro Milone. Quis eos postulavit? Appius. Quis produxit? Appius. Et pro lege Agraria? Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem populi partem suffragiis privavit? Rullus. Quis omnis praesuit? Idem Rullus. Valeat potestas ubi

hæc figura in exaggerandis virtutibus, aut vitiis: sed quæ statim in sensus incurrit hæc dictionum repetitio, conueniari non debet, sed aliis figuris variari. Huc revocari potest intercalare carmen, quod interjectis rationibus aut amplificationibus aliquando repetimus.

EPANALEPSIS latine repetitio ejusdem vocis, aut sententia. Fit cum distinctio eadem, vel sententia in principio & in fine repetitur, ut alius menti insideat, moveatur atque deleat. Cic. Phil. 2. Sustulit diem fortuna Populi Romani, nam etiam tuum de auspiciis iudicium interitus Caris sustulit Poetis familiaris est, & elegans Æneid. 1.

Multa super Priamo rogans, super Hectoris multa.
Et Æn. 12. *Vidus amore sui cognato sanguine vidus*
Extat etiam eruditi P. Salvatoris Vitalis in Apodixi enigma Sanctitatis D. Francisci Serpentinum carnem.

Nascitur in stabulo Christus vagitibus infans;

En quoque Franciscus nascitur in stabulo.

Calixa turba canit Christo na cense per auras;
Francisco nato colica tulit a canit.

Sunt, qui unius dictionis tantum repetitionem vocent Epianalepsin; plurimum verò, vel sententia Epianalepsin.

EPANODOS latine regressio, distinctiones & argumentationes concinnat. Fit cum in oratione regressum unde semel discelsimus iterando, & dividendo Rom. 1. *Vide ergo bonitatem, & severitatem Dei: in eo qui considerunt severitatem: in te autem bonitatem Dei.* Nec solum in eodem sensu, sed etiam in diverso eadem verba contra sumi possunt Cic. pro Ligar. Principis dignitas erat penè par; non par fortasse eorum, quibus quebantur. Interdum solum tantum, & non etiam dictionum repetitio iteratur 3. in Verr. Habuit honorem, ut proditori, non ut amico fidem.

PARONOMASIA latine agnominatio, seu vocum similitudo. Fit cum vocibus utimur similibus, vel quædam

quid dicturus fuerit Orator. Tull. pro Cælio: Andira, & per vulgata sermonibus res est. Percipitis animis jam dudum, quid velim, vel potius, quid nolim dicere, in affectibus maxime dominatur Æneid. 1.

Quos ego? sed motos præstat componere fluctus
Id est *percuti in*, vel *paniam*. Fit etiam cum præcidimus id, quod dicere exoptamus, quasi per sententia ducti. Ut si astuantis iracundiæ vultu jam verbis exposito dicamus: Sed parco timori vestro; expavistis enim, opinor, ad hæc initia feritatis. Quid tandem futurum esset si reliqua longè truculentiora prosequeretur? Figura hæc res tristes, turpes, notas, ac suspectas tacet; nec non irato, immanique plurimum est conveniens.

APORIA latine dubitatio. Figura est quæ præ se fert solliciti hominis, & consilii perturbatione hæstantis affectum. Et quia pendet animus, ac nescit, quid dicendum, agendumve sit duplicem distinguunt Oratores: Vnam verborum, alteram rerum. Verborum sic exprimit Scipio apud Liv. l. 8. Dec. 3. Apud vos quemadmodum loquar, nec consilium nec oratio suppeditat, quos, nec quo nomine quidem appellare debeam scio. Cives, qui à patria vestra desceivistis: an milites? qui imperium, auspiciumque abnuistis. Rerum autem ita Cic. 6. in Verr. Plura sunt; sed ea, quo pacto distinguere, ac separare possim nescio. Est Crimen pecuniarum captarum... Est peculatus. Est magnificentia... Est crudelitatis &c. Hæc figura exordii confirmationibus, & amplificationibus utilis est: expectationem enim, & attentionem facit.

PROSOPOPŒIA latine personæ fictio. Figura est, quæ rebus mutis, ac sensus expartibus sermonem accommodamus, aut vitæ sanctos tanquam præfentes, spirantesque inducimus loquentes. Cic. Act. 7. in Verr. pater si iudicaret per Deos immortales, quid facere posset cum tibi hæc diceret: Tu in Provincia P. R. Prætor. Tu in Provincia tam splendida, apud socios fidelissimos, cives Ro-

Romani honestissimos, in metu, periculoque provincia dies continuos in litore, convivisque jacuisti &c. Fit etiam cum personam humanam attribuius rebus, quæ eâ carent; hoc autem modo *Idolopæia* potius dici debet. Sic Virg. depinxit Iridem uti deam; & famam tanquam Nympham pulcherrimam.

Prosopopæiæ Species sunt *Mimæsis*, seu *Etopæia*, & *Dialogismus*, seu *Sermocinatio*. 1. Est motum alienorum imitatio Cic. in Rull. jam designatus Tribunus alio vultu alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto, & horrido, capillatior quam antea, barbaque maiore, & oculis, & aspectu denuntiare vim tribunitiæ, & imitari rei publicæ videretur, *Mimæsis*, inquit Donatus dicitur, ubi non verba modo: verum etiam gestum, vocemque fingimus alienam; unde Hystriopes nimi appellantur.

Dialogismus est fida personarum collocutio Cic. pro Quint. De re pecuniaria cupio contendere, non licet. At ea controversia est Nihil ad me attinet. Causam capitis dicas, oportet. Accusa ubi ita necesse est. Non inquit, nisi tu ante novo modo priore loco dixeris. Sed observandum est, quod sicut ornamentum est eloquentiæ maximum hæc Figura cum in dicendo consentanea personis vox, & oratio tribuitur, ita summum est vitium cum à moribus fide personæ discrepat.

APOSTROPHE latine conversio. Fit cum Orator ex templo orationem ad Deum, vel ad homines, vel etiam ad res inanimas convertit. Cic. pro domo sua. O dii immortales, vos enim hæc audire cupio. Publius Clodius vestra Sacra curat? Vestrum numen horret? Et *Æneid.* 2.

Et si fata Deum, si mens non leva fuisset;

Impulerat ferro Argolicas sedare latebras

Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres.

Figura hæc urget, increpat, commendat cohortatur, commiseratur, monet, & viroperat. Sed in reprehensionibus observandum est, sapientis esse Oratoris cum ad Iudices,

auditores aliquid grave habet dicendum, convertere orationem ad alium quempiam, quem ita alloquatur, ut ipsi aliena persona, quid peccent, quid faciendum, aut sciendum sit intelligant.

Apostrophes Species est *deprecatio*, vel *obsecratio*, quæ fit cum Orator implorat divinum Numen, vel alterius auxilium, Georg. 1,

Vos, o clarissima mundi

Lumina, labentem calo que ducitis annum

Liber, & alma Ceres.

Et *Æneid.* 1.

Musa mihi causas memora, quo numine laeso;

Quidve dolens Regina Deum tot volvere casus,

Insignem pietate virum tot adire labores

Impulerit Est Poetis usitatissima.

Apostrophes Species est etiam *Paræchæsis* latine digressio, vel egressio, quæ est alienæ rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem procurrens tractatio. Fit cum Orator cursu dicendi abrupto, quæ incohaverat Sermone convertit ad utrum. Hujus exempla, quia passim obvia præmittuntur.

TITVLVS V.

De Schematibus ad Copiam facientibus.

SYNONIMIA latine Nominis, aut verbi communio. Fit cum verba eandem habentia significatione congregantur. Cic. 2. in Catil. Tandem aliquando Catilinam... ex urbe, vel specimus, vel emissimus, vel ipsum egredientem ex urbe profecti sumus. Abiit, excelsit, evasit, erupit. Ea utimur quoties uno verbo non satis videmur rei dignitatem demonstrasse Cic. pro Mil. An vero vos soli ignoratis, vos hostes in hac urbe versamini? Vestra peregrinatur aures, ne in hoc pervagato civitatis sermone versantem Magnam orationi dignitatem, gravitatem, & acrimoniam committat, affectusque vehementiam arguit. Inquirendus est enim maximus synonymiarum dictionis delectus, ne oratio magis onerata, quam ornata videatur.

DE COMPOSITIONE.
CAPV T IV.
DE COMPOSITIONE.

COMPOSITIO respicit Juncturam, Ordinem, Periodam & Numerum. Junctura est accommodata verborum, & sententiarum dispositio, quæ coherentem lenem; & æquabiliter fluentem reddit orationem. Ad hoc autem duodecim requiruntur conditiones.

1. Ne hiulca sit oratio propter collisionem vocalium. Vt Rem anxie quære re, atque adepta egere avari animi est.

2. Ne sit horrida; & aspera propter concursum diversorum instrumenti consonantiarum. Vt, Consulû dignitas gravem tum multû civiû repressit; Sed vt priorem à vocali terminatam insequens dictio à consonanti incohans excipiat, aut è contra, à consonanti clausam aperiat dictio incipiens à vocali; vel consonanti ejusdem originis labiorum scilicet, dentium aut palati. Vt, E cujus ore nolle dulcior effluebat oratio.

3. Vt fugiatur asperior consonantium commixtura. Vt Ars studiorum; vel Xerxis exercitus. Nam r, s, x, strident, & rixantur.

4. Ne turpis committatur Cacophonia ultimam præcedentis dictiois syllabam, eandem eû prima sequentis faciendo. Vt, Equora cuncta tacent; vel Spuma maris risit. Neque syllabæ verbi prioris, vitia sint primæ consequentis. Vt, Literæ invisa vitæ mihi sunt.

5. Vt vitetur literæ ejusdem, atque vocabulî frequentior assiduitas. Vt, Quidquam, quisquam, cuiquam, quod conveniet negot, probet.

6. Vt caveantur monosyllaba: Nam si plura sint subfultantem faciunt orationem: Vt in hac re nos hic non feret. Vitetur etiam longiorum verborum continuatio, nisi tarditas desideretur.

7. Ne verba inventus trajiciantur. Vt, Has res ad scriptas, luci missimus heri.

8. Vt vitetur prorsus Cacophonon, hoc est obscenum dictum, siue deformis literarum concursus.

9. Ne utatur Tapinosis, qua rei magnitudo, vel dignitas

DE COMPOSITIONE.

minuitur. Vt, Si quis patricidam hominem nequam vocet. 10. Vt exulet Macrologia, longior scilicet, quam oporteat sermo. Vt, Legati nõ impetrata pace retro, donum, unde venerant abierunt.

11. Vt eliminetur Tautologia, quæ est ejusdem verbi, aut sermonis vitiosa iteratio. Vt, Cujus rationis ratio non extat, vel ibant qua poterant, qua non poterant non ibant.

12. Ne apponatur Pleonasmus, nisi à rei gravitate polluletur, vt in Titulo, dictum est.

ORDO caver 1. Ne decreascat oratio in amplificando, sed insurgat. V. g. Non enim furem, sed directores non adulterum sed expugnatorem pudicitia; non factilegum, sed &c. At, in extenuando è contra submittatur.

2. Vt præcedant minus necessaria, ad quæ natura, vel dignitate priora, & posteriora sunt. Vt, Dies nocti: viri feminæ; oriens occidenti.

3. Vt claudatur sensus verbo, quod tanquam sententiæ clavis expectatur, nisi lex numeri vetet.

4. Vt genitivus plerumque præcedat nomen unde regitur, sicut in Elegantiss dictum est.

5. Vt vocum insuaviter Om. orationem, & cacophoniam declinentur, vel aliarum interpolationem; vel ipsarum immutationem; dicaturque potius; Clarior in consilia virorum, aut illustrium virorum, vel clarissimorum hominum quàm clarorum virorum.

PERIODVS latinè ambitus, atque circuitus, est sententia brevis, & absoluta, quæ certis partibus, siue in verbis à se invicem pendentibus, & quodam velut vinculo connexis numerose comprehenditur. Partes quibus perficitur duæ sunt. 1. dicitur Comma, seu incisum, quod est sensus non expleto numero conclusus. 2. dicitur Colon, seu membrum, quod sensû numeris conclusum absolvit, sed à Periodo avulsim suspendit auditoris expectationem, vt sententiâ non perficiens Cic. Phil. 2. Antequam de republica P. C. dicam ea, quæ dicenda hoc tempore arbitror.

Cujus sensus conquiescit si ad illud membrum hoc alterum accedat. Exponam vobis breviter consilium, & professionis, & reversionis meae. Ex quo liquet, quod quæadmodum in periodo membrum, sic in mætro continetur incisum v. g. Nihil est mihi crede, virtute formosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Ex tribus hisce incisibus membrum unum efficitur. Itaque incisum dicere, est pluribus distinctis verbis, aut sensu multiplici orationem distinguere: quo dicendi genere utimur, cum arguimus, refellimus, aut invehimur.

Periodorum genera tria sunt. Alia est periodus bimembris, sive *dicolor*, quæ constat duobus membris, quandoque, & cômatis, quorum prius vocatur *Prothesis*, posterius vero *Apodosis*. seu redditio. Alia est periodus trimembris, sive *tricolor*; alia quadrimembris, sive *tetracolor*, quæ mæbra paria sunt, vel non valde disparia: quamvis in acri oratione postrema sint breviora & in ornata aliquando productiora.

Concinnitatem & gratiam Antitheta conciliant. Ut Cic. Conferte hanc pacem cum illo bello, hujus. Prætoris adventum cum illius Imperatoris victoria, hujus cohortem impudicam cum illius exercitum invictum; hujus libidines cum illius continentia. Tum etiam venustatem præstant. *Isocola*, seu paribus relata. Ut Cic. Bellum extrema hyeme apparavit. Ineunte vere suscepit, media æstate confecit. Sic pariter similitudine cadens. Cic. pro Rosc. Quid tam commune, quod spiritibus vivis, terra mortuis, mare fluctuantibus litibus ejectis. Notandum, ne brevior sit periodus, quam aures expectant, neque longior, quam vires, & animi ferant: sed rotunda, & juxta comprehensione orbem suum conficiat.

NUMERVS, græcè *Rhythmus*, est orationis cursus et motus à Versu sub æquum mensuram aliquam cadentem. Vitandum ergo ne versiculum dum volumus dicere numerosum; ideoque in principiis, & fine clausularum sat erit vitare longum, aut duos breviores observare pedes. In medio spatium totidem, pluresve, ut ad ultimum apte perveniat. Ob servandum etiam, ne cessantem numerum verbis manibus co-

pleamus, neque studium operis appareat. Vbi tamen oratio dicit concitata, brevibus syllabis est utendum. Ut, Fluit vnda volubilis. Gravis, retardatur longis. Ut, Manante jugi fontis perennitate. Moderata, vero temperatur vrisque.

In principiis periodorum laudatur pes Moloësus--statim temperandus. Si quis Iudices, Amphimachus, seu Creticus. Quod precatus à diis immortalibus sum. Præonprimus. Pauca super hac re. Dochimus. Perhorrescerent. Dichoreus. Si quis antea. Quandoque Anapæstus. Animadverti Iudices Dactylus, sed statim aliquo graviore pede temperandus. Tandem aliquando Quirites. Bachius. Vehebatur in effedo. Antibachius. Cum multa divinitus. Jambus, & Spondaus. Novum crimen Cæsar. Jambus, & Anapæstus. Frequentia vestrum. Trybrachys, vel Trocheus. Video P. C.

Nec minor est adhibenda ratio clausularum, quod auditor severus iudicet ubi dicendi terminum quemdam sentit, & quod longe manifestius in clausulis deprehendatur onus, quod longe jucundior est, si quodam syllabarum concentu exigatur, ingrator vero si temere ad aures feratur. Unde iuber Tullius extremæ comprehensionis partes summa varietate distinguere. Caveat ergo Orator ne claudatur periodo termino versus notioris, ut Heroici, Pentametri, aut Asclepiadei. Optimè cadunt, clauduntque sententiam hi pedes.

Dichoreus. Patris dictum temeritas filii comprobabit. Cujus tamen nimia frequentia vitanda est, siquidè agnoscitur facile, satiat, ac cognitus contemnitur. Ejus loco sufficipotest, Spondaus. Se non commovebit. Choraus, & Moloësus. Esse conceptus vel more majorum Dochimus. Si semel ponatur: Hostes perhorrescerent. Iteratus autem, & continuatus, insigniore facit orationem. Trybrachys, & Spondaus. Præsevoluerunt Choraus, & Spondaus. Numero gravi, & magnifico tota ferè circumscriptionem sustinet. Qui fortunæ vitio, non suo decoxisset. Ante Dispondam. Jambus. Gloriam per tales viros infringendam. Creticus geminatus. præstitem præcedere.

Spon-

36
Spondæo. Conservare quamplurimos. In his tamen alii pedes aliis præferendi pro Characteris, & materiæ subiectæ maiestate. Minime, vehementia, gravitate, aut alia ratione.

Ad cavendam satietatem, & cædium, dissimulandū est artificium, & præ se terendum numeros sponte Auxilio, canque inserviet; ne quando velit infanti cothurnos Virindumque ne per idem sæpius ducat, claudatque sententiam, ut absit odium similitudinis, quā nihil est in hæc.

Structuræ autē qualitas est triplex. 1. *Rotunda* hoc est volubilis, non contorta, & nimis rotata. 2. *Plana*, id est currens, non fluxa. 3. *Gravis*, vel instabilis, & resistens, non aspera, & confragosa. Structuram gravem, siue quadratā facit Pæon primus-*vvv* præcedente Pyrrhichio *vv* Vel Trybrachys *vvv* præcedente Spondæo- Delumbem *vv* Verò, mollem, & fluxam reddit in penultimo Trybrachys *vvv* sequente Dactylo-*vv*, vel Pyrrhichio *vv*, vel Molossos-*vvv* vel Anapæsto *vv*.

In genere dicendi demonstrativo, si laudatio est, vitetur rotundā, & planā structurā; si autem vituperatio, rotundā, & gravi. In iudiciali rotundā. Si res de qua agitur est tenuis, utemur planā structurā; si mediocris rotundā, & plana, si ampla rotunda, & gravi.

Tūc etiam, in principiis utendum est rotunda, & gravi in narratione rotunda, & plana, in indignatione, aut commiseratione, gravi. In excessu, rotunda, & gravis in partitione rotunda, & plana; in inductione plana, & gravis in Enthymemate varie pro ut ejus fuerit genus; in syllogismo rotunda.

Cavendum est etiam ne monosyllaba sæpius, neque prodactiora verba claudant sententiam, In univèrsū elipsgenus est certus quidam numerus periodorum pulcherri narum, in quas, dum stylus acuitur semper intueatur, ut imitatione consequi possit: tamen si iudicium aurium in omnibus exquirendum sit, quo nihil est tota in hac comprehensione sagacius.

DE CARACTERE, SEV STYLO.

CAPVT artis est decere quod facias. Sic igitur eloquentiam, prudentiamque miscuit Orator, sic decore, canque inserviet; ne quando velit infanti cothurnos Virindumque ne per idem sæpius ducat, claudatque sententiam, ut absit odium similitudinis, quā nihil est in hæc. Sublimi humi serpere, atque humi affigere divinæ partem.

Mutantur subinde circumstantiæ, ad earum momenta convertatur igitur & eloquentiæ facies: aspiciat Orator non minus quid deceat, quam quid expediat. Ut verò debeat, auditori, personæ, temporis, causæ, quandoquidem variis causæ partibus, ornamenta propria, figuram, & habitum accommodabit. Itā demum nativo succo, suoque colore nitebit oratio.

Sciat in docendo requiri acumen, in consiliando lenitatem, in movendo gravitatem; cum denique omnē eloquentiæ tulisse punctū qui humilia subtiliter, grandia elate, mediocria temperate potest dicere. Vti alius ornatus Principi, alius privato convenit; aliud schema militem, aliud agricolam, Mercatorem aut Philosophū aliud decet: itā, & diversa materia diversos habitus, diversos exigit stilos, seu characteres. Pro re itaque natā & materia subiecta vertet stylū Orator adeo ut, unū formet ex iis, quæ dicendi genera, Characteres, Ideasque nuncupat. Pro quo sit.

TITVLVS VNICVS:

Quid. & quocumque sit Stylus.

STYLVS primā vocis vi, & origine inspecta, est acus, seu instrumentum, quo in ceratis tabulis scribebatur antiquitus. Inde factū est, ut Stylus pro ipsa scriptione, seu dictione, & sermonis conformatione usurparetur.

Triplex autem distinguitur Stylus, seu orationis character, scilicet *humilis*, siue *tenuis*, qui etiam infimus dicitur.

citur, mediocris, seu aequalis, & magnificus, siue sublimis, Stylus humilis est ille, qui in rebus tenuioribus, in exilibus, cuiusmodi sunt Epistolae, dialogi, praeceptiones, & sermo familiaris, solet usurpari. Huius itaque dispositio est elegans, pressa, verecunda, leniter fluens, simplex minus, sed & fulmine ferrens, ac aculeum post se relinquens. diutius, non tamen inculta, aut sicca, non enervis, aut arida. Verecundus, ac parvus debet esse Troporum, ac Schematum hybernus nivibus, aut montano flumine acuti, pontem, vltus; vehementiores vero figuras, cuiusmodi sunt Apostrophe, Protopopaeia, aliaque similes, omnino repudiare. Sele&issima huius styli exempla passim in Virgilianis Bucolicis inveniuntur, Vt Ecl. 1.

*Urbem, quam dicunt Romam Melibae putavi
Stultus ego nostra similem, quo sapere soleamus
Pastores ovium teneros depellere fatiis
Sic canibus, catulis similes, se matribus hados
Norant; sic parvis componere magna solebam.*

Stylus Mediocris est ille, qui medium quemdam locum obtinet, inter sublimem, & infamum. Hoc dicendi genus oportet ut insurgat aliquanto altius, translationibus crebris, sed modeste; figuris floridum, egressionibus amaranum, sententiis fluens, lenius tamen ad modum lucidi amnis crepantem, per calcos desluentis, pictis utrinque floribus, in umbratis silvis ripas lambentis. Absolutum huius styli exemplum habetur in Georg. L. 1.

*Sape etiam steriles incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus urere flammis,
Sive inde occultas vires, & pabula terra,
Pinguia concipiunt, siue illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor,
Sed plures calor ille vias, & ceca relaxat
Spiramenta, novas veniat, qua succus in herbas,
Sed durat mas, & venas adstringit hiantes,
Ne cuntes pluvia, rapideve potentia solis
Acrior, aut boreae penetrabile frigus adurat,*

Stylus sublimis est ille, qui constat verbis, tantum splendidi, tam audaci pondere, atroci

arum dignitate, gravi sententiarum maiestate, periodo, in respiratione crebra, validioribus vibrata numeris, rapido affectuum aestu, conglobatarum amplificationum actu, non fulgure tantum coruscans, aut conitru terrens, sed & fulmine ferrens, ac aculeum post se relinquens. neque in sensus irrepens; sed irruens; instar rapidi torrentis, cui non invenit faciat; secum auditorem vel contra eum ferat, cogatque ire quo rapit. Quale est illud orientis Didonis Aneid. 4.

*Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Per fides; sed duris genuit te cauribus horrens
Caucasus; Hircanque admorunt ubera tigres,
Ei; E xoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui face Dardanios, terroque sequare colonos.*

Stylus magnificus loquutionis exempla passim apud Tullium obvia sunt, cui ait: *Fuces libtorios janus Passidoni submisit Pompeius, cui se oriens, occidensque submisserat.*

Arts huiusmodi styli comparandi est. 1. Si nobilissima est res, cuius de qua est sermo adiecta, seu circumstantia considerantur, eademque parte, qua illustrior, aut speciosior ostendatur, ceteris ignobilioribus, aut silentio, aut dissimulatione praetermissis. 2. Sumantur Metaphorae ex rebus praesertim illustribus, mirum enim in modum faciunt ad styli magnificentiam. 3. Legantur assidue Autores illi, qui in hoc dicendi genere floruerunt, inter quos primus obtinet locum Cicero praesertim in Catil. 2. Phil. 2. in Ver. la Monem: pro Annio Milone praecipue sub finem. Et inter sacros D. Leo Papa, & D. Petrus Chrysostomus.

Ex duabus rebus maxime coalescit Stylus; scilicet ex sententia, & ex sententiae confirmatione. In sententia spectandum est, ut sit vera, deinde, ut sit praecipua, postremo, ut sit argumento idonea, & ad rem, de qua agitur accommodata. In confirmatione vero sententiae quatuor sunt observandae proprietates. 1. Verborum proprietates. 2. Eorum elegancia. 3. Nexus, & Collatio.

Ex quadruplici capite Stylus defectivus esse potest. Si est tumidus & inflatus, hoc est, si verbis, aut sententiis ultra modum intumescit. 2. Si puerilis est, ac frigidus, hoc est, si puerilia quædam ornamenta, frigidos lepores, ineptas illusiones, affectatas, ac luxuriantes descriptiones, volaque huiusmodi crepudia putidius aucupatur, quam ista sententia: Cætanus seipsum equitas... aut magis autem. 3. Si fluctuans est, ac dissolutus: hoc est si sine articulo, sine numero, sine arte hæc, illuc fluctuat; neque sibi pacto coheret. 4. Si sicus, & exanguis, sive aridus, hoc est, si ferme nihil habet, neque ornamentum, neque succum.

Stylus ut sic, alius est Laconicus, & alius Asiaticus. Laconicus est argutus, perbrevis, & acutus, quo multa paucis dicitur: ut fert Epistola illa Archidami ad Eleos bellicantes: Archidamus Eleis: bonum est quiescere. Vel Laetare litteræ Caesaris ad Senatū victo Pharnace Pontico Regē: Veni, vidi, vici. Stylus Asiaticus est ille, qui fusi quodam orationis ambitu circūscribitur, multisque verbis paucā dicit. Illius exemplū, quotidie videmus in verbosis hominibus, qui tam multis, tam pauca dicunt. Hoc porro stylum tu fugies si sapias.

LIBER II.

DE INVENTIONE.

Inventi nostri ratio postulat, ut nunc agamus de inventionem, sine qua, teste Tullio, frivola erit, & puerilis omnis Elocutio. Cū ergo, inventio excogitatio sit argumentorum, quæ valent ad fidem faciendam; de ipsius argumenti nobis primo agenda erit.

ARGUMENTUM est Probabile invenum ad faciendam fidem. Cujus genera duo sunt; alia enim probantur ab ipsa re, & idcirco vocantur intrinseca, seu

alia extra ipsam rem, de qua est questio: unde appellantur extrinseca, seu remota. Prima dicuntur artificialia, quæque loca sexdecim sūt: scilicet, Definitio, partium enumeratione, Notatio, Conjugata, genus, Forma, Similitudo, Similitudo, Contraria, Repugnata, Adjecta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, & Comparatio. Secunda dicuntur inartificialia. nō quod artis omnino sine experientia, quod nō eruantur ex rebus ipsis, & ex causæ visceribus, sed quia locis extrinsecis, quæ sex assignantur: nempe Leges, præjudicia, Fama, Tabulæ, Iusjurandum, Tormenta, & Res De quibus per sequentia Capita.

CAPVT I.

DE LOCIS INTRINSECIS,

à quibus desumi possunt Argumenta.

DEFINITIO, est Brevi, & circumscripta rei explicatio; vel ut aiunt Philosophi: Oratio explicans essentiam rei. Valde tamen diversa est Logici, & Oratoris definitio; Logicus enim breviter, jejune, ac sicce rem definit per genus & differentiam; ut homo est Animal rationale. Orator verò liberius, & ornatus hominem definit. Eximium opus à Deo formatum, rationis princeps, ad imaginem conditum, atque ad eternitatem naturæ quæ illius descriptio appellari debet, quā accurata definitio. Hoc definiendi genus quinque modis fieri solet. 1. Per res ex quibus res constat. Ut, Oratoria est, Facultas consistens in inventionem, dispositionem, elocutionem, & promissionem. 2. Per effectus: ut, peccatum est pestis animæ, confusio labes, vitæ pernicies, naturæ dedecus, orbis ruina. 3. Per negationem, & affirmationem, cū primum dicitur quid nō sit res, ut deinde melius intelligatur quid sit. Sic Tullius Pisonem probat eō fuisse Consulē, definiendo Consulātū, & negando illū nō fuisse in liberto; in togā texta &c; affirmādo postea in virtutibus posuī esse. 4. Per adjectis, ut Chymia est ars sine arte, cuius principium mendri, mediū laborare, finis mendicare, per similitudines.

tudines, ac metaphoras; Vt, Pulchritudo est blandus la-
tis, dulcis raptor, tortor fraudulentus. laqueus pedis
oculis velu, &c. Hoc definiendi genere; canté, & cū
salis est utendum.

ENYMERATIO PARTIVM, est oratio, quā totū in
partes distribuitur; vnde vocatur etiā Distributio.
Vt, si vitam humanam divides in Pueritiam, Adoleſcē-
tiam, Virilem ætatem, & senectutē. Ad hoc autē duo prae-
cipue observanda sunt. 1. Vt affirmatis omnibus partibus
affirmetur etiā totū. Itā Tull. probat Pompeiū esse
Imperatorem dicens: Ego enim existimo in Summo
Imperatore quatuor has res inesse oportere; Scientiā
militaris, virtutē, auctoritatē, felicitatē Pergit deinde
quatuor haec in Pompeio summa esse probat. 2. Vt ne
omnibus, & singulis partibus negetur totum. Sic pro-
Tull. Antonium nō fuisse Consulē: Negat hoc Decius
Brutus Imperator; negat Gallia; negat cuncta Italia;
negat Senatus; negatis vos. Qui igitur, illum Consulē
latrones putant?

NOTATIO nominis, seu Etymologia, est, quae
verbum originē, vim, & significationē inquirat. Vnde
natus à senibus: Consul, à cōsulendo patrie, Victim
vincēdo; hostia, à domitis hostibus Quā notatione uti-
tē quoties in nomine laudē, vel dedecus, aut jocum
Invenit, ac mimicum, sed liberalem, ac urbanum
nit Orator. Sic nomen *Verris* jocose luse Cicero; quā
ita dictus quod *omnia verberet*, hoc est raperet.

Ad notationem nominis pertinent *Anagrammata*,
huiusmodi sunt ista: *Amor, Roma, Logica, Caligo, Vir-
Laurus, Maria Virgo, Mira Virago, &c.* Quam-
vis illi ingenii sit huiusmodi nugis immorari quae
rantis magis sunt, quam elegantis ingenii parvis.

CONJUGATA sunt, quae ab uno orta vocabulo
conjugantur seu cōmutantur. Vt. Sapiens, Sapienter,
Imperium, Imperator, Imperare. Ex hac

conjugatione sic argumētatur facete Mart. Epigr. L. 2.
*Hostem cum fugeres, se Fannius ipse peremit.
Hic rogo, non furor est, ne moriare mori;*

GENVS est illud, quod est commune multis, vel multa
sub se cōplectitur. Vt virtus, continens sub se iusti-
tiam, temperantiam, fortitudinem, prudentiā, &c. Sic ergo
construetur argumentum: Omnis virtus est expetēda; prae-
sertim virtus est: ergo expetēda est. Locus iste tractatur po-
tissimum cum hypothesis revocatur ad thesīm; seu cum ab
specie fit transitus ad genus. Cavendum tamē, ne cum de
specie potest dicendum sit, thesīs, uti facilius longius protra-
hatur: ut si de iustitia, vel charitate dicēdum sit, in virtu-
te sic, laudes effundatur. Si autē moderate fiat, ve-
ritas locum habere potest, praesertim in orationis exordio.

SPECIES, seu forma est natura illa, quae sub generis am-
plexu cōtinetur; vel res particularis, sub universalī.
apud Rhetores vocatur *hypothesis*: ut avaritia, quae
vitio ut sic, tanquam sub naturā capaxiori, sive Gene-
re, vel thesi comprehenditur. Sic ergo argumentari pote-
st: Avaritia vitium est: Avarus ergo est vitiosus.

SIMILITUDO est rerum ceteroquin disparium collatio,
acque in aliqua re conveniētia: v. g. Inter avarum, &
hydrophum est Similitudo, quia licet avarus, & hydrophus duae
res sint longe diversissimae, in eo tamen conveniant, quod
interfari possit. Argumētū ergo sic à similitudine dis-
tinetur; Vt quidā morbo, aut sensus sapore, cibi suavi-
tate nō sentiunt; sic libidinosi, avari, facinorosi verē lau-
dabilem nō habent, Interdū ista particula; Quē ad mo-
dum, ut, nō secus, ac ita, sic, & alia, elegātia causā silen-
t. Vt, Verba ligat homines, taurorum cornua fures.

Argumētum à similitudine facile inveniet Orator, si sta-
tim querat quēnam naturā res similis sit ei, quam expli-
candam assumit. Vt, si agatur de constantia, querat quid
maximē resistat, & occurrat ei rupes vel adamas, di-
catur cum Virg. *Aeneid. 7.*

Ille velut pelagi rupes immota resistit.

Duplex annumeratur Similitudo. 1. Simplex quæ res unam vna confertur cum alia. 2. Composita, quæ res inter se similitudinem conglotationem componuntur.

DISSIMILITUDO est oratio, quæ ex re dissimili simile colligit. Ut cum ait Cic. Si barbarorum eundem vivere; nostra consilia sempiternum tempus spectare debent. Locus iste, ad laudandum, & vituperandum utilis est.

CONTRARIA sunt, quæ in eodem subiecto esse possunt. Cuius modi quatuor sunt genera; nimirum Adversa, Relata, Privativa & Contradictoria.

Adversa sunt ea, quæ plurimum inter se differunt. Virtus, & vitium; bellum, & pax; sapientia, & stultitia. Sic Argumentatur Drances Æneid. 11.

Nulla s. lus bello; pacem te possumus omnes.

Relata sunt ea, quæ se invicem ita respuant, utrum sine altero esse non possit. Ut, Pater & filius; & miles, datus, & accipiens, Cic. pro Marcel. Ex quo facto intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus, in accepto tanta sit gloria.

Privativa sunt habitus, & ejus privatio; ut, vita, mors; lux, & tenebra; scientia, & ignorantia; divitiæ, & paupertas. Sic Martialis Epigr. I. 5. 122.

Semper eris pauper, si pauper es Emiliane;

Dantur opes nullis nunc, nisi divitiis.

Contradictoria sunt ea, quorum alterum negatum affirmat idem de eodem. Ut, Milo infidatus est Claudio Milo non est infidatus Claudio.

REPUGNANTIA, neque certa lege, neque numero res se dissident; quâ ratione à contrariis, & dissimilitudine discernuntur. Nam amare, & odio habere contraria sunt, at amare, & nocere, vel ledere, aut cōvinci sectari repugnantia sunt. Ita ergo ex hoc loco delectari arguunt. Si amicus amicū diligit, ut quâ illa cōvinci sectabitur.

DYJUNCTA sunt ea, quæ cum re de qua agitur non necessario, sed probabiliter conjuncta sunt. Quorum principia genera octo sunt, hoc versiculo comprehensa. *Quis, quid, ubi, per, quos, quoties, cur, quomodo, quæ sit,* qui significat personam, & quæ ad illam pertinent, ut sunt aetas, educatio, indoles, ætas, sexus, patria, cognatio, ingenium, &c. *Quid* negotium designat, *ubi* rem, de qua agitur. *Ubi* locum demonstrat, *per* quos ostendit adjuvatores & socios, quorum opera facta res est. *Quoties* docet quam sæpè res facta fuerit. *Cur* causam, finem designat. *Quomodo*, modum, ac seriem ostendit gestæ. *Quando* denotat tempus, quo gesta res est.

ANTECEDENTIA sunt ea, quibus positis necesse est alia consequi. Ut, Ortus est Sol, ergo dies est. Natus est homo, ergo procul dubio morietur. Ille gravissimè peccatis reus est, ergo gravissimè plectetur à iusto iudice.

CONSEQUENTIA sunt ea, quæ rem necessario consequuntur. Unde à consequentibus sic ducitur argumentum. Est copia fructuum, ergo & florum sunt. Vel cicatricem habuit, ergo plagam accepit. Unum enim sequitur ex alio.

CAUSA est, id unde aliquid est, aut sic Quadruplex annumeratur à Philosophis, nempe efficiens, Materialis, Formalis, & Finalis. Efficiens est illa, à qua res fit, vel producit, sic Deus est prima causa efficiens omnium rerum. Causa est secunda causa efficiens domus. Ita vitæ mortalis felicitas à causis efficientibus cōcedat Mart. L. 10 Epig. 42.

Viam, quæ faciunt beatiorum,

Inquidissime Martialis, hæc sunt:

Res non parva labore, sed relecta;

Non ingratus ager, focus peraratus;

Lis nunquam, Iga raris, mens quæta;

Vires ingenuæ, salubre corpus;

Prudenti simplicitate, pares amici;

Convictu facilis, sine arte mensa;

Nox non etria, sed soluta curis,

*Somnus, qui faciat breves tenebras,
Quod sis esse velis, nihilque malis;
Summum, nec metas diem, nec opes.*

Causa materialis est illa ex qua aliquid fit, aut componitur; ut Marmor, respectu statuae; lapides, respectu aedificiorum; corpus, respectu hominis. Sic ergo arguitur a maiori ad minorem, quanto magis vos?

*Regia solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammisque imitante pyropo;
Cujus ebur nitidum fastigia summa regebat,
Argenti bifores radiabant limine valvae,
Materiam superabat opus.*

Causa formalis est ratio rei, ac nota per quam res fit; id quod est, & a rebus aliis distinguitur; unde Anima hominis est immortalis ergo mors non est timenda.

Causa finalis est id, cuius gratia aliquid fit. Ut Belli victoria, & pax, Beata in Caelo vita est causa finis hominis. Unde probabis cum Ovid. Metam. L. 1. hominem ad coelum aspirare debere.

*Pronaque cum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, caelumque videre
Iussit, & erectos ad sidera tollere vultus.*

Hic etiam spectat decantata illa D. Augustini Sententia. *Ecce nos Deus ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.*

EFFECTA, sed effectus sunt ea, quae oriuntur ex causa. Sicut Calor ab igne, frigus, a nive. &c. Sic tot sunt effectus quot causae. Ita ergo struitur argumentum. Virtus facit laudem; voluptas infamiam; igitur sequetur laudem, voluptas autem fugienda est.

COMPARATIO est oratio, qua duo, vel plura inter se conferuntur quod illis commune est. Comparatio autem comparatio tripliciter fieri potest.

Primo a maiori ad minus; nempe, cum contendimus, id, quod valet in maiori, valeat etiam in minori, ut

Matth. cap. 13. ait Christus: *Si ego Dominus, & Magister, vi pedes vestros, & vos debetis alter alterius lavare pedes.*

2. A minori, ad maius; quando scilicet contendimus ut, quod valet in minori, valeat etiam in maiori. Sic etiam Christus ipse Matth. cap. 6. Si autem fenum agri, quod hodie est, & cras in cibarium mittitur, Deus sic vestit; quanto magis vos?

3. A pari, ad par, ut cum contendimus, ut id quod valet in una re, valere etiam debere in alia re pari. Hinc Mart. L. 2. Epigr. 18.

Capro tuam, pud. & heu, sed capro, maxime, canam;

Tu captas aliam, iam sumus ergo pares.

Mane salutatam venio; tu diceris isse

Ante salutatam. Iam sumus ergo pares.

Sum comes ipse tuus, umidique antecambulo Regis;

Tu comes alterius. Iam sumus ergo pares.

CAP. II. DE LOCIS EXTRINSECIS,

a quibus formari possunt Argumenta.

LEGIBVS, & praedictis arguendum est, 1. Dicendo leges esse vincula Reipublicae, Regnorum fundamenta, iustitiae nervos, omnis aequitatis fontem, libertatis asyllum, sapientiorum virorum oracula. 2. Commendando eos, quibus latae sunt. 3. Recensendo damna quae consequuntur, si leges impune violentur; iuvabitque interdum ipsa legis auctoritas verba.

Si lex autem sensui nostro adversetur, refutabitur, & contemnetur dicendo. 1. Vel antiquatam fuisse, & amplius non valere. 2. Standum esse non legis literae, quae nimis rigidum est, sed ipsius Legislatoris menti. 3. Maioris cuiusdam utilitatis gratia licere interdum a legibus discedi re.

FAMA, quae pro ut hic, nihil aliud est quam sermo vulgi sine alio auctore, aut capite dispersus. Si cavere, formabitur argumentum dicendo, magna esse vim, quae auctoritatem famam, cui optimus quisque tam impense credit. Dicendo etiam populi vocem esse quoddam quasi

oraculū, quod vix vnquam fallere possit; usurpando illud aureū Plinii dictū ad Trajanum: Singuli decipere, aut decipi possunt: Nemo omnes; neminem omnes fefellerunt.

Si verò causa rumor aduersetur, amplificanda erit vobis fama levitas, atque inconstantia, quæ sæpe viris integerrimis maculas amet aspergere; dicendo etiam ex opinione magis quam ex veritate res æstimari solere. Usurpatur ergo illa Virg. Æneid. 4. de fama sententia:

Tam fidei, pravique tenax, quam nuntia veri.

TABULARVM nomine intelliguntur omnia testimonia scripto exarata, quibus pacta, conventa, contractus, codicilli, stipulationes, testamenta, aliaque huius generis continentur; quorū allegatione, & ostentatione assumpti probari possunt.

IVSVRANDVM est affirmatio, vel negatio rei alicuius ritu Religioso facta, & Deo optimo Maximo interpellato. Quod si fortè iuramenti fidem infirmare velimus dicemus cum erudito Salviano: Plures invenias, qui sapius pejerent, quam qui omnino non jurent.

TORMENTA, sive quaestio sūt cruciatus, vi quorū veritas extorquetur à Reo. Valet autem plurimum timor illi ad faciendam fidem, si post quaestionē Reus in fidei confessione perseveret. Facit itē maximopere ad probandum eius, qui accusatur, innocentia si tormentis adductus negantis, seu oraculis, significata præcesserunt. 2. Patria. 3. Genere, seu natalibus. 4. Sexu. 5. Singularium ætatis particularium institutione, educatione, disciplina, studiis, consiliis, gestis. 6. Morte, evētis post mortē iactura, & luctu. 7. Laudetur etiam à tribus bonorū generibus nempe Fortunæ ut sunt opes, honores, amici, affines, liberi. Corporis, qualia sunt forma, robur, valetudo, agilitas, & corporis, habitus. Et tandem Animi quorum alia sunt insita, ut ingenium, iudiciū, industria, docilitas, memoria; alia acquisita, ut virtutes moris, iustitia scilicet, & cetera. Ac virtutes mentis, ut prudentia, fortitudo, &c. In his autem explicandis sequendus est, aut ætatis, rerūque generum ordo; aut virtutum per certa rerum capita distributio.

Præterea: testimoniū esse potest humanū, aut divinum.

Est illud, de quo supra dictū est. Ad 2ū. referebantur lim oracula, seu voces Dei ipsius; auspicia, seu auguria, quæ erāt testimonia ex aviū volatu, cantu, pastu duci solita. Vaticinationes, quæ erāt responsa vatū; Sacerdotū. Haec autem qui vel interpretabantur somnia, vel extorā inspectione futura cōiciebāt, vadē vocabātur (*conjectores*).

Infirmabitur locus iste dicendo testes esse homines, vel infames, vel leves, futiles, vel servos, domesticos, amicos, aut quomodocūque suspectos. 2. Ostendēdo illos nō secūpā coherere, sed pugnantia loqui. 3. Si graviores testes illis opponantur. 4. Si conjecturis, & argumentis illorū testimoniū facile s demonstratur. 5. Dicendo, testes illos esse homines infamæ fortis, atque egentissimos, qui facile subornari potuerint.

CAPVT III.

De iis, quæ speciatim ad Inventionem pertinent pro genere Demonstrativo, Deliberativo, & Iudicali.

ETO genus dicendi Demonstrativū Laudē, & vituperium includat, de laude nihilominus duntaxat fiet sermo; quid autem de vituperatione dicendum facile colligetur. Persona igitur dilaudanda perspicitur à locis, & circumstantiis. 1. Admirabilibus, quæ divinitus missa, prodigiis, auguriis, seu oraculis, significata præcesserunt. 2. Patria. 3. Genere, seu natalibus. 4. Sexu. 5. Singularium ætatis particularium institutione, educatione, disciplina, studiis, consiliis, gestis. 6. Morte, evētis post mortē iactura, & luctu.

Laudetur etiam à tribus bonorū generibus nempe Fortunæ ut sunt opes, honores, amici, affines, liberi. Corporis, qualia sunt forma, robur, valetudo, agilitas, & corporis, habitus. Et tandem Animi quorum alia sunt insita, ut ingenium, iudiciū, industria, docilitas, memoria; alia acquisita, ut virtutes moris, iustitia scilicet, & cetera. Ac virtutes mentis, ut prudentia, fortitudo, &c. In his autem explicandis sequendus est, aut ætatis, rerūque generum ordo; aut virtutum per certa rerum capita distributio.

tributio. Hic artificialis; ille naturalis ordo dicitur.

Virtus sola per se ipsa laudabilis est, sine quâ nihil res laudari potest; auditu verò iucundiora sunt, quæ aliis suis, suosa, sibi laboriosa, aut certè gratuita. Naturæ, & fructuæ bona tractantur, quod in eorū usu, ac moderatio virtus maximè cernitur, pro ut, quis iis rectè, vel vltas sit. Si non habuerit, sapienter caruisse, si amiserit moderatè tulisse dicat. Cautio autem est, ne eumentis laud addiscamus, neque iis, quæ multis competunt, aut re leviorum laudationibus immoremur.

Facta laudantur primò ab honesto, qui est proprius demonstrativi generis locus, continetque decorum, legitimè vel æquū in homines, piū in Deos. Iustū, & gloriosum, utili, difficili, & ceteris deliberativi generis locis, quæ vide suo loco. Secundo à circumstantiis; nempe persona, Causa, Tēpore, Loco, Modo; unde amplificationi prebetur ansa, quod quis primò fecerit, aut solus, aut cū paucis, aut præcipue, aut tēpore maximè necessario, aut sæpè.

Res, uti loca, regiones, vrbes; & animi habitus, virtutes, laudari possunt à causa efficiente, & Definitione, antiquitate, origine, honestate. à singularibus cuiusque aut loci, virtutibus, situ, amantitate, utilitate, voluptate. Item, subiectis adjunctis, & effectis. Præfata etiā omnia tractari possunt collocaione similiū, ac dissimiliū contentione. Sed notandū, quod huiusmodi oratio ad populū tributa, ad animi motus non ad idem faciendam accomodat expositionē factorū, non argumētationē requirit: estque illustranda verbis insignibus, translatis, floridioribus, non luculentis per *diatypōm*, sive descriptionem expositionibus, digressionibus, atque amplificationibus.

Res, & facta amplificari possunt. 1. Ascendendo ab hypothese ad Thesis, vel e contrā. 2. Individuorū exemplum illustrando, quod generatim dictum est. 3. Circū loquendo, per definitiōes, aut descriptiones, easque conglutinationes. 4. Vsurpando species, aut partes, pro toto. 5. Adiectis causis, effectis, & accidentia. 6. Comparando à simili.

simili, pari, aut impari. 7. Ab oppositarum, & inter se quantium rerum conflictione. 8. A testimoniis stipatis, condensatis De Artificio Amplificationis infra.

DELIBERATIVVM dicendi genus est illud, quo deliberantur, id est suadentur, aut dissuadentur res quæ contingentes, & positæ in nostrā potestate. Publicæ pro uti pecuniæ, seu vectigalia; pax, & bellum, regionū subsidia, quæ exportantur, aut importantur. Leges in deliberationem etiam veniebant.

Loci autem ad hoc apti sunt Honestum, de quo nupèr in genere demonstrativo dictum est. 2. Utile natum nempe laude, semperque cū dignitate cōiunctū, cōsistit in cōparatione præsentii & cōparatione sequentiū comodo, atque in eorū, quæ his contraria sunt evitacione. Vnde hic locus deliberativi est proprius. 3. Necessariū quod videret aliter fieri non potest vel sine quo salvi esse non possumus. 4. Faciendū; ut potè, quod delectationē, voluptatemque animi, aut corporis, aut vtriusque adfert. 5. Genus cuius profectio, & consideratio testatur Dilectate. 6. Facile, quod scilicet, comprehenditur sub possibili generali omnium causarum loco. 7. Dialectici; nempe proprio adjuncto, ab effectis ab antecedentibus consequentibus, cōparatione à maiori, minori, contrario, à testimonio. Maxime autem hic dominantur, quasi familiam ducunt, atque vtramque faciunt paginam, Exemplis si apposita sint, neque ex iis solis constet oratio.

UDICIALIA dicendi genus insimulationem in se continet, & defensionem. Accusator ergō reum arguat facti, quod controversia positum est. Defensor autem depellat, opponatque, aut factum non esse, aut si factum fateatur, non vim, non id nomen habere, non id esse quod crimine, vel iure id esse factum. Ex Accusatoris autem insimulatione & Defensoris depulsionem nascitur Causa status, vel est Conjecturalis, vel Finitiva, vel Qualitatis, Judicialis. Reperto igitur statu subiciat reus rationem.

DE GENERE DICENDI.

nem, quam depellendi causa adfert. Accusator verò etiam affert firmamentum, quo rationem illam infirmet. rationis autem & firmamenti confectio. Iudicatio fitur in Finitivo, & Qualitatis statu.

In statu conjecturali, in quo quaestio est; An res facta sit, necne; arguatur accusator à causa impulsiva, nempe ira, avaritia, invidia, inimicitia, aliisque affectionibus, atque hic Persona, cum suis circumstantiis diligenter excutitur. Ratiocinetur etiam à spe bonorum, praemii voluptus honoris &c. cui bono fuisset vel ab evitacione malorum incommodi, infamiae &c. Arguat quoque à facultatibus occasionibus, spe perficiendi, cavendi impunitatis; circumstantiis rei, loco, tempore, nec non circumstantiis personae, de quibus supra ingenere dicendi demonstrativo est. Vel etiam à signis: ut quo sunt dicta, aut facta antecedentia, consequentia, vel cum ipsa re cohaerentia, nocentes comitari fere solet, quasi indicia, & impressa vestigia Fuga, trepidatio, verba tertiata, vultusve detestus. Defensor autem infirmet causas, & facultates doli & refellatigna, & consequentia. Absolutione, vel Inversio.

In statu Finitivo, in quo quaestio est de nomine rei quid sit, definit uterque quam maxime potest ad eum nem sensum, ac vim verbi deinde adductis similibus, et plisque aliorum, qui eadem locuti sunt, suam definitionem sententiamque confirmet, & contrariam infirmet. Accusatori locus est: minime concedendum, ut iis, qui de re citantur, verbi se interpretatione tueatur. Defensor autem citare nitatur, & ea cum secum faciat, non de rei, sed de depravatione se vergeri quatur. Quo in genere videtur similibus, Contrariis, & Consequentibus.

Statu Qualitatis, seu Juridicialis, vel est Rationalis de Jure facti, vel Legalis, & de sententia legis, aut facti. In primo hoc statu dicat defensor, vel absolutor, cum citet, quod factum est, recte factum esse defendit; iuriscientiae naturae, legis, consuetudinis, iudicati, equi, vel vel assumptivae à comparacione, cum alterutrum fieri non

DE GENERE DICENDI.

53

potest: hoc satius. Vel à relatione, cum culpa transfertur ipsum qui malum accepit. Vel à remotione, cum culpa reatur in rem aliam, legem, aut personam. Vel à contestacione, cum scilicet non defendit factum, sed ignosci sibi postulat, purgatione, qua excusat factum esse non voluntate, sed necessitate, fortunam, vel imprudentiam vel tandem deprecatione, nempe à meritis, & spe futura.

In statu qualitatis legalis, Defensoris loca sunt. 1. Lex contraria: cum Lex eadem secum, vel duae leges inter se pugnentur pugnare. 2. Scriptum, & Sententia: cum scriptoris veritas videtur scripto dissidere. 3. Ratiocinatio cum quodammodo propria lege cautum est; ex aliis conjicitur. 4. Amittitur: cum scriptum plures accipit sententias dubii, accipit, aut vocis divisione, juncturae ratione. 5. Translatio: res accusatorum, iudicem, tempus, locum mutandos dicit.

LIBER III.

DE DISPOSITIONE.

Evenire praeclarè, ac enuntiare magnificè interdum etiam barbari solent; disponere vero aptè, commodè, & variegatè eruditis negatum est. Pulsatis itaque omnibus omnium, tam qui circumstantiarum, & causarum singularium, propriis sunt, quam dialecticorum, & communioribus illustrataque materiae silva, ubi supellectilem cogeris variam, casum vel memoriae firmiter impressam vel charta facie, quasi inopis delineatam tibi subjeceris, acre adhibendum est iudicium, consilium solidum, & electio accurata.

Rejiciatur omnino, quae levia sunt, utpote vitiosa; apertè falsa, contraria, communia, vel futilia. In iis etiam, quae habenda videntur, vel ad probandum, vel ad movendum, delecto habendus, ac propriiorumque locus assignandus. ut firmissima quaeque sint prima ad consiliacionem, ubi auditor maxime attendit, & expectat. Aequè valida reserventur ad victoriam, quia quae postremo dicuntur maximè

Inha-

inherent; mediocria in medium conjiciantur.

Discernendum itidem, ut quod boni habet causa id
ornes, ibi tabernaculum constituas; ibi immoreris; si quod
habet causa vitii, id vel dissimules, caveasque ne tunc
prævaricator in hostium castris verseris, neque velut
feror terga vertas; sed vel locum strenuè tuearis, vel
specie quadam, & pompâ dicendi recedas; teque eo co-
ras, quò vel argumentanti, vel concilianti, vel promoven-
ti patet confugium.

Disponat ergo Orator rem suā, velexaret, quæ præfari quasi natum, & ex ipsi causa visceribus ita depròptū, bête ipsā naturā docet præfari, exponere, nostra probat ex illius naturā quodā modo videatur efflorescere. *Cura* cōtraria refutare & cōcludere. Vel ex iudicio, quod consistit in hoc quod Exordii plenum sit dignitatis, sit ac- rāte prudentia, artis superstruētionem, & partes, præfari, & acutum sententiis, *Periourdia* fiat in hoc, quod postulant circumstantiæ, transponit, vel omittit Orator dicere incipiens præ se ferat ingenium illum puto.

Orationis partes vulgò quatuor assignantur; nempe *Præmissa*, quem de se ipso cōtebatur *Tullius* l. 1. de Orat. In
ordium, *Narratio*, *Confirmatio*, seu cōtēctio. & *Peroratio*, in quibus principiis dicendi totā mente; atque omnibus artibus cō-
sunt qui addat *Partitionē*, & *Cōsutationē*; verū si recte inspicio. *Brevitas* in eo est, ut exordium reliquæ oratio-
res existimare velimus, *Partitio* revocatur ad *Exordium*, ut magnitudinē sit accommodatum, & ut inani verborum
Cōsutatione verò, ad *Cōfirmationem*. *Hagum* duræ, & *Collocationis* non producat longius, quam par sit.
Narratio, & *Cōfirmatio*, valent ad faciendā fidē; *Exordia* Quatuor ē cōtra vitis *Exordia* laborare possunt. 1. Si
verò, & *Peroratio*, faciunt ad motus excitandos; *Narratio* si non arguere sit, atque cōmunes; hoc est si causis aliis. & fortal-
ergo de partibus orationis singulatim videndum. se etiā cōtrariis accommodari possit; vel si leviter mutati

GAP. I. DE EXORDIO.

Exordium ex Tullio est: *Pars orationis auditorum animi fit; adeo ut splendore, ac concinnitate, præstigiari, miss idoneè comparans ad reliquam distributionem.* Vnde fraudis suspicionem auditoribus præbeat. 3. Si Orator, quod in humano corpore caput est, hoc est exordium innotuit exultans, sibiq; præsidens, ad dicendum accedat. 4. Si orationes, adeoque præcipuâ quadâ curâ præ cæteris orationi ceteroqui longulæ brevissimum affigatur exordium, nis partibus elaboratum est; natura ipsius instat, quæ intellexit e contra.

Exordii legitimi fontes septem præcipuè numerantur. 1. Ab adjunctis personæ, rei, loci, ac temporis fons Tull.

Exordium est duplex; unum ex abrupto, & aliud legitimum. 1. A rotunda, simpliciq; rei expositione finem, vel temperatū. Abruptum est illud, quo Orator, quæ furo, & calamitatis, & sine ullo in speciem artificio. 2. quodam arreptu impetu, audientes repentino, & in contrariis; neq; cū primis frōte ea videntur dicere, quæ nato motu percillit, ut illud Cic. in Cat. Quosque quisq; nostris non sine omnino cōtrariis, & adversariis foveant, abutere Catilina, patientia nostrā? Fieri solet, ut Reus, eos semim in nostrā sententiā nihil minus cogitares per-

Exordii legitimi fontes septem præcipuè numerantur. Ab adjunctis personæ, rei, loci, ac temporis fons Tullio familiaris. 2. A rotunda, simplici què rei expositione sifuso, & calamitatis, & sine ullo in speciem artificio. 3. Contrario; nèpè cū prima frōte ea videmur dicere, quæ ultra nostra sint omninò cōtraria, & adversariis faveant, eos sensim in nostrā sententiā nihil minus cogitare per-

trahamus. 4. Ab insigni quopiam effato, & dicto, vel ab illustri exemplo. 5. Ab insigni aliqua quaestione. 6. A suspitione, quæ mirificè præparat auditorum animos, magnæ æque rei expectatione. 7. Ab ipsius causæ visceribus, quæ non difficiliter fiet, si intueatur apud quos, pro quibus, etra quos, quo loco, quo tempore, quo rerum statu dicendum quid auditores, vel iudices sentire credibile sit; quis orationis scopus; quid petas, quid cõloqui velis. Hæc omnia vbi perspecta mature fuerint; ipsa magistratura facile docebit unde sit capiendum orationis Exordium.

Exordii munus est reddere auctorẽ benevolũ, attentũ & docile. Benevolentia ex quadruplici persona capitur. 1. A persona Oratoris, modestiã, pudorem, probitatẽ, ingenium quendam cãdorẽ, ore porius, & re ipsa, quã verba præferente. 2. A persona adversariorũ, dicendo nos nimis illorũ eloquentiã, ut gratiã revereri. 3. A persona auditorũ, vel iudicũ, eorũ iustitiã, fidẽ, auctoritatẽ, & dotes ceteras modestẽ cõmendando. 4. A persona illius cuius causa agitur, vel illius innocentia, virtutemquẽ cõmendando, vel illius calamitatem cõquerendo. At decapanda benevolentia nõ valde laborandũ est in causis illis, quæ per honestas sunt, sed tantũ in iis, quæ sunt vel paradoxas, hoc est incredibiles, vel dubias, vel humiles.

Attentio partim consiliatur promissione, ut si pollicemur nos de rebus magnis, vel utilibus, vel iucundis edicturos; partimquẽ petitione, cum scilicet, auditores rogamus, ut studiosẽ, ac diligenter nos attendere velint; quamvis sub ipsum exordium postulari soleat attentio, tunc erit illam in ipso orationis decursu postulare.

Docilitas tribus maxime cõparatur. 1. Si Orator veni se fore promitteat, sicutquẽ promissis. 2. Si breviter dilucide, ac simpliciter proponat, quã de re dicturus. 3. Si orationem in duo, vel ad summum tria capita præcipue partiatur. Sed quoniam per magni interest ad eloquentiam, quem admodum proponat, & orationem suam præparet Orator, idẽ de utroque dicendum.

Quinque vulgò assignantur propositionis dotes. 1. Ut sit una, & simplex; v. g. Pax est faciendã; vel Injuriæ sunt cõdonandæ. 2. Ut sit omninõ clara, quẽadmodũ ista; Otium est fugiendũ. 3. Ut omnia totius orationis argumẽta in illa velut in scopũ colliment. 4. Ut amplam dicendi segetem suppetat. 5. Ut vel novitate præcellat, vel insigni aliqua utilitate placeat. Novitatem habebit argumentum, si itẽ proponatur, ut ex trito, vulgariquẽ inditatum fiat. Utilitatem autẽ; si non contemplativã sit propositio; hoc est, non in sola rei cognitione versantur, sed aliquid faciendum, vel fugiendũ suadent.

Divisionis quatuor sunt leges. 1. Ut sit plena; hoc est, exhaustiat totũ divisũ, vel propositionẽ. 2. Ut unũ membrũ illius in altero nõ cõtineatur. 3. Ut sit bimembris, vel ad summũ trimẽbris. 4. Ut sit plana, simplex, & quasi obvia; nõ verò ad artis, & ingenii ostentationẽ lógicus accersita.

CAP. II. DE NARRATIONE.

NARRATIO, est rei gestæ, vel quasi gestæ expositio. Ejus virtutes sunt quatuor: scilicet, Perspicuitas, Probabilitas, Brevitas, & Suavitas. Narratio sit perspicua. 1. Si temporũ servetur ordo, adeò ut, quod primũ gestũ est, primo etiã referatur. 2. Si verbis propriis, & usitatis utamur. 3. Si res non interruptẽ narretur. 4. Si diligenter omnis verborum ambiguitas vitetur.

Probabilis fiet. 1. Si is, qui narrat notã sit probitatis, ac fidei. 2. Si res gestæ seriem sine furo exponat. 3. Si nihil adferat fidei absonum, & a comuni sensu abhorrens. 4. Si clarẽ, apteque rerum exponat circumstantias, & personarum, locorum, temporumquẽ adjuncta.

Brevis fiet narratio. 1. Si narrandi initium altius nõ repetatur, & ab ovo, ut aiunt, sed indẽ sumat exordium unde necesse est. 2. Si non inutilibus, putidisque circumstantiis nihil ad rem facientibus infantiatur. Cavendum tamẽ ne nimia brevitatem obscuritatem afferat orationi.

Suavis tandẽ reddetur Narratio. 1. Ut cõdo verbis leniter,

rer, & numerosè sonantibus. 2. Si ità collocentur verba, ut nec hiulus, nec asper sit illorum concursus. 3. Si quæ narrantur magna, nova, & inexpectata sint. 4. Si adhibeatur certæ quædam narrandi formulæ Tullio per familiares, ut cum pro tempore præterito præsens usurpatur, vel cum plures infinitivi subaudito verbo subiunguntur, ut cum ait: Rex primo nihil metuere nihil suspicari, deinde unus, & alter intercedere. 5. Si diversis figuris illuminentur; & si habeat admirationes, expectationes, suspensiones, exitus inopinatos, & interpositos animorum motus, ut dolorem, lætitiā, maestum, & cupiditatem.

Narratio, alia est Poëtica, alia Historica, alia Cívills, & Oratoria. 1. Rem fictā exponit. 2. Rem gestā. 3. Rem quæ in controversiā adducitur, Poëta nedū à principio, sed etiam à fine, & medio rem solet ordiri. Historicus verò, & Orator ordinem temporis, & rei gestæ seriem in narrando sequi, ac servare debet. Tum etiā Historicus veritatem secutur. Orator verisimilitudinem, Poëta verò cōmentitiā etiā fabulis veritatem aspergat. Tādē, Historica narratio sit ferme simplex, brevis, ac nuda; Oratoria sit ornatiore, & fusiore; Poëtica verò ornamentis abundet, & omnibus artis coloribus picta sit, atque polita.

CAP. III. DE CONFIRMATIONE.

CONFIRMATIO est pars orationis, in qua firmamur, seu robora causæ afferuntur. Duas habet partes. 1. Est illa, in qua ea, quæ pro nobis sunt firmamus, & stabilimus & hæc propriè dicitur Cōfirmatio. 2. Est cōfutatio, in qua contrarias adversariorum rationes refellimus. Unde Cōfirmatio propriè dicta tractanda est per argumentationes, & argumenta. De argumentis jam satis dictum est L. 2. cap. 1. nunc ergo de argumentationibus.

Argumentationum Species quatuor sunt; scilicet *Syllogismus*, seu *ratiocinatio*, *Enthymema*, *Inductio*, & *Exemplum*. His addi possunt *Sorites*, & *Epiherema*. Syllogismus duplex distinguitur, nempe Philosophicus, (de quo

philosophiā) & Oratorius, de quo in præsent.

SYLOGISMVS ORATORIVS est ratiocinatio cōstituta ex quinque partibus certo inter se ordine connexis, quarum prima dicitur *Propositio*. 2. *Propositionis probatio*. 3. *Assumptio*. 4. *Assumptionis probatio*. 5. *Cōplexio*, seu *conclusio*. Patet in hoc Syllogismo Cicer. lib. 1. de Invent. melius accurantur, quæ consilio geruntur, quā quæ sine consilio administrantur. (Et hæc est *propositio*.) Domus quæ ratione regitur omnibus reb? est instructior, & apertior, quā quæ temere, & nullo consilio administratur. (sum, navis optimè cursum cōficit, quæ scientissimo gubernatore utitur, eadem est exercitus, ac ceterorū ratio. Et hæc est *propositionis probatio*.) Nihil autem omnium melius quā mundus administratur; (Et hæc est *Assumptio*.) Nā, & signorum ortus, obitusque, definitū quæservant ordinem, & diurnæ, nocturnæq? vicissitudines mutata præstāgi; (Et hæc est *assumptionis probatio*.) Quæ autem omnia nō mediocri quodā consilio naturā mundi administrari. (Quæ est *Complexio*, sive *conclusio*.)

varietatis gratiā, ne cognoscat artem, qui audit, adeoq? fatigetur similitudinis satietate, invertatur subinde argumentationum partes: quandoque etiā, vel alterius propositionis ratio, vel ipsarum præmissarum, altera tãquā manifestā, ac concessā omittatur. Adiciatur aliquando exornatio, vel amplificatio; interrogatorie proponatur una, aut altera; argumentorum puncta occultentur; artis est calare artem.

ENTHYMEMA est imperfectus Syllogismus in quo *Propositio*, vel *Assumptio* omittitur: v. g. Pius fuit fortis. Deū quippe coluit, hostes contudit, fortunamque moderatè tulit imo superavit. Optimum est illud Enthymema, quod ex cōtrariis cōstat, quod quæ vel acutius per interrogationem non raro effertur, ut apud Salust. alienum fidum invenies, si tuis hostis fueris.

EVCTIO est argumentatio, quæ ex multis singulis ri-

bus enumeratis aliquid concluditur: ut Plebs Romana
timē de Milone sentit; Equester ordo optimē sentit; Se-
rus optimē sentit: Totus ergo populus Romanus opti-
mē de Milone sentit. Clarior tamen est illa. Inductio Socra-
tae, quae per interrogationem, vel subiectionem adver-
sarij incutitur: ergo servus, & Medicus Regis Dejo-
premit. Quodnam pomum est generosissimum? Nonne qui
optimus? Et quis equus generosissimus? Nonne qui
celsissimus? Quis autem ager? Certē, qui fertilissimus.
& hominum, non qui natalium splendore, sed qui virtutis
gloriā præstant habendi sunt generosissimi. Duotamē-
ximē in Inductione cavenda sunt. 1. Ut, quæ sum-
unt certissima. 2. Ut id cuius confirmandi causā Induc-
titur, iis, quæ sumuntur sit simile.

EXEMPLVM est Inductio imperfecta, quā ab uno
argumentatur ad aliud; quando scilicet ex vno
singulari, aliud singulare probatur: Ut, Jure occisus
turninus res novas molietur, sicut Gracchi.

DILEMMA est argumentatio constans duabus pro-
positionibus contrariis, quæ utrinque adversarium capiunt
etiam argumentum cornutum appellatur. Cic. Philo-
gatos decernitis; si ut deprecetur contemnetis; si
peretis non audiet.

CROCODYLVS est argumentationis species capiti-
osa, fallax, quæ incantatos quibusdam, quasi vinculis
infrangibilibus inducit in fraudem. Hujusmodi est illud cuiusdam
Creteus Poetae: Omnes ad unū Cretenses sibi per mentem
non mentitur certē quidā Poeta Cretenensis, dū illos
mentiri asseverat. Unde non sunt omnes semper men-
turi.

SORITES est argumentatio, quā ex multis propo-
sitionibus gradatim cōgestis aliquid inferitur, unde Sorites
nomen acervalis vocatur à Tullio. Sic arguebat Tem-
perantem per jocū dicēdo: Meus filius imperat Matri, illa matri
Atheniensibus, Athenienses Græciæ, Græciæ Europæ, Europa toti orbi.
ergo filius meus imperat toti orbi.

PICHEREMA, est Enthymema contractum, cujus duæ
propositiones in unam cōferuntur: Ut, sine causā do-
nus servus accusat. In hac enim una propositione con-
stat, quod servus non debet illum temere apud Cæsarem iaculare.

CONFUTATIO ad cōfirmationē spectās est pars orati-
onis, in quā rationes cōtrā nos pugnantes refellimus.
Cum rem ab adversario allatā falsam omnino esse
ostendimus, aut illam absurdam, incredibilem, vel repugnan-
tem esse demonstramus.

Cum factum non negamus, sed excusamus, & jure
factum fuisse contendimus.

Cum generosa quadā fiducia, quæ nobis obijciuntur,
refutamus, ac dedignari videmur. Aliquando etiā valde uti-
liter in cōfutatione jocos, sales, & facetias etiam in re-
bus seriis adhibere; quæ si nec in mimicam scurrilitatem
generent, nec in atrocius maledictā, nec in nimiam di-
cuntur, mirum quantum causæ proliant, & animos audi-
entium exhalant. Tandem facto abunde compendando.

Obiter notandum, quod in judiciali genere præcipuū
argumentum est Enthymema; in Demonstrativo domina-
tur Amplificatio; in Deliberativo familiā ducunt, & utra-
que paginam faciunt Exempla. Cautio tamen est, ne tota
oratio constata sit ex condensatis exemplis, aut testimoni-
is: ne ipsa argumenta conflato agmine stipentur; ma-
gis ex usu, & re nostrā fuerit dū affectus movetur
sententis, quam argumentis uti. Segnius enim moventur
animi in castris cordis ad volendum, quamdiū in arce
intellectus occupatur in excutiendo vero.

INCIDENS DE AMPLIFICATIONE.

Amplificatio ex Tullio est, gravior quædam affirmatio
potens ad citendos affectus. Alia est verborū, sed quæ
tantum verbis, & alia rerum, sed, quæ rebus, ac senten-
tiis. Amplificatio rerum octo fit præcipue modis. 1. Per
conge-

DE CONFIRMATIONE.

congeriem definitionū. 2. Per cōgeriē adjunctōrū. 3. Per enumerationē partiū. 4. Per congeriem causarū, ac effectū. 5. Per cōgeriem cōsequentium. 6. Per cōgeriē similitudinū, & exemplorū. 7. Per contrariorū, dissimilium, & inter se pugnantiū cōflictionem. 8. Per incrementum.

Amplificatio per congeriem definitionū ea est, in qua rei definitiones cōgeruntur, & quasi coactae, ut cum ait Cic. Historia est testis temporis, lux veritatis, vita memoria, magistra vitæ, nuntia veteris, &c. Simili modo dici potest, quid sit eloquentia, potentia, amicitia, vita hominis, Deus, &c.

Amplificatio per congeriem adjunctōrū ea est, quæ ab omnibus rerum, vel personarum adjunctis, ac circumstantiis simul coactervatis. Sic. Virg. Aene. 3. Gigantis Polipheui molem exprimit.

Tum a manum pinus regit, & vestigia firmat;

..... graditurque per aquor

Iam nediis, nec dūm fluctus latera ardua tinxit.

Locus ille ad excitandam cōsiderationē valde idoneus.

Amplificatio per partiū enumerationem est illa, quæ totum aliquod in suas partes distribuitur. Huiusmodi exempla, quia notoria, & aliudē lōginquula nō adducuntur.

Amplificatio per genera causarū & effectū ea est, quā multæ simul unius rei causæ, effectusque multi cōgeruntur. Ut si diceret Cic. Quereretis multis modis verum esse Provinciam, sed ad causas calamitatis attenderet, esse in ea ambitus, luxuria dominabatur, segnes erant, gistratus, populus ipse nōlli, otiosaque segnitia dicebat. Ex p. ita igitur dāna graviora, Exhaustitur periret, si certa religio, fures impune grassabuntur &c.

Amplificatio per congeriem consequentium ea est, quā plura ponuntur acervatim ex eadem re consequentia. Sic Virg. Aene. 4. noctem describit.

Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem

Corpora per terras, silveque, & sava quierant

Aquorū cum medio voluunt sidera lapsus

DE AMPLIFICATIONE.

Cum tacet omnis ager, pecudes pictæque volucres.
Quævis lacus late liquidos, quævis aspera dūmis.
Rura tenent, somno posita sub nocte silenti,
Lenbant curas, & corda oblita laborum.

Amplificatio per comparationes, similitudines, & exempla ea est, quæ fit per unam, vel per multas comparationes, similitudines, ac per unum, vel plura exempla. Ut cum Tull. in Pisonem: Ego non te vecordem, dicas cum Tull. in Pisonem: Ego non te vecordem, non mente captum, non tragico illo Oreste, non Athamante dementiorem putem.

Amplificatio per cōflictionem contrariorum ea est, quæ contraria per antitheses opponuntur. Ut illa Cic. Cat. Hoc verō, quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, abriosos sobriis dormientes vigilantibus.

Amplificatio per incrementum ea est, quæ oratio velut per gradus videtur augeri, & ascendere donec ad summum perveniat. Ita Tull. in Verr. Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare; propè parricidium neque: quid dicam in crucem tollere?

Amplificatio verborum sex præcipue modis fit. 1. Per verba superlata, seu Metaphorica. 2. Per verba synonyma. 3. Per verba gravia, & illustriora. 4. Per Periphrasim, seu circūlocutionē. 5. Per repetitionē. 6. Per Metaphoram, quæ vox aliqua à propria sua significatione transfertur in alienam; Ut si dicas: Prata ridere, parietes gestire gaudio; aliquis esse ira inceptum, inflāmatū cupiditate, errore lapsum. Fusius de hoc dictum est Cap. 1. L. 1.

Amplificatio per verba superlata ea est, quæ fit per verba veritatem rei superantia. plusquē dicunt, quā reapse esse possit. Ut cum Tull. de Julio Cæs. in Orat. pro Marc. ait: Domuisti gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas, omni copiarum genere abundantes. Plura vid. Lib. 1. Cap. 1. Tit. 1.

Amplificatio per verba synonyma ea est, quæ fit per

DE AMPLIFICATIONE.

congeriem verborum, & sententiarum idem penè significanti-
ut Cic. pro Ligar. Quid enim tuus ille, Tubero, distici-
 in acie Pharsalica gladius agebat? Cujus latus Micro il-
 petebat? Quis sensus erat armorum tuorum? Quæ
 mens? Oculi? Manus? Ardor animi? Quid cupiebas? Qu-
 optabas? Vid. l. 1. C. 1. T. 5.

Amplificatio per verba graviora, & illustriora ea est,
 quæ adhibentur verba splendida, quæ rem significatius ex-
 primant, & in quibus pleni quiddam, numerosi & son-
 esse videatur, cujusmodi sunt ista: Polluerat stupro Sacer-
 dotum Religiones; Senatus Sanctissima decreta perfrigerat.

Amplificatio per periphrasim ea est, quæ longiori verbo-
 rum ambitu dicit, quod brevius, & simplicius dici poterat.
 Cic. pro Mil. In quos, in quos incensos ira, vitæ domi-
 desperantes, cum incidisset haesit in poenas, quas ab eo sen-
 fideles pro domini vitæ experierunt. Si verò circūlocutio
 idonea non sit, vel nimis redundet jam Periphrasis non
 erit, sed Perissologia.

Amplificatio per repetitionem ea est, quæ verbum idem, sive
 ad motus excitandos, sive ornatus causâ iterat, & duplicat
 vel in principio, vel in fine, vel in medio dictionis. Vide-
 tur Schemata tria eorūque exempla. Lib. 1. Cap. 2. Tit.

Præcipua, quæ Amplificationem ornant schemata sunt Hy-
 potyposis, Exclamatio, prosopopæia, Apostrophe, & in-
 terrogatio, cæteraque vehementiores figurae, de quibus
 jam actum est lib. 1. Duo postremo declinanda sunt vitia.
 1. Ut scilicet minutissima quæque singularim, exiliter, &
 perexigue non confectentur. 2. Quod vacuæ voces non
 infarciantur ad explendum orationis numerum.

CAP. IV. DE PERORATIONE.

PERORATIO, sive Epilogus est ultima orationis pars,
 in qua id quod in tota oratione expetebat Orator
 majori vehementia evincere, & obtinere contendit. Du-
 bus præcipue conficitur partibus, nempe enumeratione, &
 moto, seu affectuum commotione. Enumeratio fit cum ex

DE PERORATIONE.

quæ per totam orationem variè sparsa sunt summatim colli-
 guntur, & sub vno veluti aspectu ponuntur per *Anace-
 phaleosim*, sive recapitulationem, decerpis his, quæ ad
 causam potissime pertinent & quæ velis auditorum ani-
 mis maxime inherere, omisis aliis.

In affectuum commotione debet Orator omnia oratio-
 nis vela pandere; omnes eloquentiæ fontes aperire; &
 auditorum animis, quasi faces, stimulosq; subicere, ad quod
 maxime amplificatio facit. Varii, pro variis dicendi generib;
 sunt in Peroratione motus; nam in Panegyricocendi sunt
 motus amoris, admirationis, æmulationis, & lætitiæ. In
 vituperatione excitandum est odium, invidia, vel cōceptus,
 In Deliberationibus spes, confidentia, timor. In iudiciis
 verò omnia concurrunt, amor, odium, indignatio & mi-
 sericordia. Ut autem hæc perfectè consequi valeant, cure-
 tur maxime, ut Peroratio, brevis, acris sit, & aculeata.

LIBER IV.

DE PRONUNTIATIONE.

PRONUNTIATIO ultima oratoris facultatis pars, ser-
 mo, & eloquentia corporis, imò, & totius eloquentiæ
 vultus, anima, & vita cui in toto opere Oratorio Dioge-
 nes palmam dedit, est vocis, gestuumque pro rerum, ver-
 borumque proprietate apta conformatio. Ex duobus per-
 ficitur, nempe, ex voce, gestuque, rerum dicendarum
 firmam præsupponendo memoriam, quæ enim leviter inhae-
 rent, sæpius informiter proferuntur.

Circâ vocem tria observanda sunt. 1. Ut dilucidè, arti-
 culatim, & sincere pronuncietur, ita ut integra verba, syl-
 labæque omnes proferantur, (non quasi literas computan-
 do, quod quidem molestum foret, ac puridum) unde non
 volubili quadam præcipitiq; celeritate dicendi incita fe-
 ratur oratio; sed vox respiratione recreetur, & spiritus
 inter dicendum suspendatur. Idemidem, & auditoribus
 spa-

spatium aliquod cogitandi relinquatur.

2. Ut pro argumenti, motuumque præsertim varietate ponitur cantus, quo maxime laborare solent pueri. Vox etiam opportunè varietur: & ut cūque se affectum. Circa vocem observandum est, ut ea, pro amplitudine dei, volez Orator, & audientium animos moveri, ita coci, & auditorum multitudine, vel intendatur, vel præcertum vocis sonum adhibeat. Iracundia postulat vocatur, sed tamen, nec ascendat ad supremum, nec ad ex-
genus acutum, incitatum crebrò incidens. Misericordia, tremam descendat.
maror, flexibile, plenum, flebile, tenerum, hilaratum.
Metus demissum, hæsitans, abjectum &c.

Mutanda vox erit, pro variis orationis partibus. In præronuntiatio corporis. Cavendum est, ne sit aliquid ordio, nisi fortè indignatione constet, utendum est voce feminatam, & molle, nimis exquisitum, aut elegans, quod submissa, quasi tremula, & verecunda. In Epilogo vocetatem quandam diligentiam, artemque redolet. Ne de industriâ infringet, dabitque operam, ne dissimilis sit aliquid sit in gestu duru, aut agreste, ne dum molli-
orationi Orator. Orationis qualitatē maxime attendendam fugimus, in rusticitatis vitium videamur incidere, est. Si sermo est in dignitate, pronuntiabit Orator plerumquam si in alterutro peccandum esset, facilius excu-
santibus, ac voce sedatissima. In demonstratione, vocetur rustica quædam simplicitas, quam gestus vocis, & paululum attenuatā crebris intervallis ac divisionibus habitus affectatio.

Narratione, celeriter, tardè, acriter, clementer malle. Circa totius corporis motum præcipitur. 1. Ut status hilariter, pro narrandorum varietate. In locutione, corporis sit celsus, & erectus, 2. Ne in statuæ morem tremebundā, cum parvā significatione risus, sine suspitrigescat Orator, quasi si veru deglutisset. 3. Ne cre-
ne nimis cachinnationis.

Cum contentio est in continuatione, utetur Orator, magister, vitiosum quippe est hæc, illuc, curitare. Viti-
cis sono mediocriter adaucto, & celeritate. In distributa est etiam frequentior capitis jactatio; non tamen de-
one, utetur voce ab imis fauceibus, & exclamatione quæcet aliquando, vel annuendo confirmare, vel abnuendo
clarissimā intervallis. In amplificatione per cohortationem egere, vel capitis in latus inclinatione languorem, & aver-
pronunciabit voce attenuatissimā, clamore, levi sono, one indignationem, aut alio simili motu, dubitationem,
æquabili, commutationibus crebris, & maximā celeritatem, admirationem, & ejusmodi affectus designare. Sed neque
In amplificatione per conquestionem utetur voce depræcipite erimus immobili, ac rigido, nec demisso, & obli-
inclinato sono, crebris intervallis, longis spatiis, magno, vel in cervicem reflexo, sed erecto potius colloque:
quæ commutationibus. Nec debet Orator, simul ac discipulum hic quoque servandus sit modus, ne audaciz,
tus produit, perficere frontem, & in verba statim erant arrogantiæ videatur. Nam capitis demissio potest ali-
peres; sed oportet, ut paululum cogitatione quasi deservando tristitiam, luctum, marorem, poenitentiam, & ita
immoretur, ut interea ipse se colligat & ad dicendum placandæ studium perbellie significare.

In ore, vultuque, & oculis sunt omnia; animi enim ima-
Huic pergratz varietati opponitur insulsus ille vultus est, & oculi sunt indices. Quapropter pro re-
tenor, quem Græci *Monotomiam* vocant, qui non modo naturā vultum induet Orator, modo hilarem, modo
dicentem eruat, sed etiam audientes exanimat; unde nunc blandum, nunc minacem. Frons exporrecta,
diffu-

is orationis decor, ac venustas deflorescit. Huic etiam

diffusaque hilaritatis indicium est; contra verò seve-
indicatur fronte corrugata, caperataque, & superci-
vel contractis, vel inequalibus.

Orantem, & aliquid à Deo poscentem indicant oculi
coelum sublatis, ut res ipsa satis loquitur. Oculos aver-
adversantis, vel fastidientis, vel negantis est. Oculi clau-
meditantem, & cogitantem animū produnt. Oculos in
locū defixos habent, qui pro admiratione stupent. De-
si oculi modestiam, pudoremque significant. Denique
tantes oculi malitiam arguunt; rigidi stuporem; semicla-
adulationem, & insidias; torpentes, segnitie; vagi non
tesque, libidinem. Illud demum natura dicitur oculorū
res, de quibus loquimur accommodandos esse, ne me-
rideamur cū inepto illo Rhetore, qui cum diceret, e-
pitam Terrā aspicebat; cumque diceret, ò terra? Ce-
intueri solebat, solacisum magnum in hoc committit.

Cavendum etiā, ne brachia deorsum incompo-
deant, nec immodice projiciantur, nisi in affectu vel
tiori. Brachium, extensum, ac porrectū, potentia,
ritatem, ac robur arguit. Ipsum verò ē contra contum-
ac cohibere, pudoris est, ac verecundia.

Circa manus, sciendum, in exordia non solere ex-
ast ubi paululum effervesce capite oratio, manus per
exeritur cum illā, pariterque cū illā deponitur. Per
admoveatur manus, cum de se ipso quis loquitur, ac
alium alloquitur ad illum manus extendatur. Man-
nistra nunquam sola gestum facit; dextra se frequenter
commodat, sive adversas palmas, quasi repellendo
pudiando objicimus.

Si sermo est in dignitate, vel narratione, utetur
levi dextra motu. Si in demonstratione, parvā uter-
tensione capitis in auditores. Si in iocatione, hila-
vultus sine commutatione gestus. Si per cōtinuationem
cendis, utetur brachio celeri, mobili vultu, alteri
Si verò per distributionem, utetur celeri porrectio-
chii. Si amplificatio sit per cohortationem, tardorū

considerato gestu, acri aspectu, mobili vultu, ac mode-
brachii celeritate si verò sit per cōquestionē, femineo
ast utetur plāgore, cōflati gestu, maffo, ac turbato vultu.
Vrgemus, crebrā manu impressione. Supplicamus; mani-
elatis, ac junctis. Cōfirmamus, manibus pronis, gravi
modā, ac decenti motu depremissis. Admiramur collendo
mus. Ori admota manus, tacentis, & silentiū fundentis
bitus est. Vitiosum est manus supra caput attollere, vel
tra pectus demittere, præterquam in summis affectibus.
tus ferire, aut ferri, propē scenicum est. Manus op-
ne à sinistro incipit latere, dextroque deponitur. Reli-
exercitationi remittimus.

LIBER V.

DE PROGYMNASMATIS CONSTRVENDIS.

Progyrnasmata latine præexercitamenta, sed proluho-
nes oratoria, quatuordecim ab Aphthonio numerantur:
Fābula, Narratio, Chria, Sententia, Confutatio,
firmatio, Locus cōmunis, Laudatio, Vituperatio, Cōpa-
tio, Ethiopæia, Descriptio, Thesis, & Legislatio, quæ ve-
minis memoria inhzreant, his Versiculis continentur.

Fabula, Narratur, Chria, Sententia, Futas,
Confirmar, Locus hand privus, Laus, Crimma, Confari,
Filio, Descriptum, Thesis, ac Inductio legum.
Fabula, Narratio, Chria, Sententia, Thesis, & Cōfirmatio,
ne generis deliberavi; Confutatio & Locus communis
meris sunt judicialis, Laus, Vituperatio, Ethiopæia, & Cō-
patio, ad genus demonstrativum pertinent. De his om-
bus breviter fugillatim agemus.

ABVLA est sermo falsus veritatem effingens. In tria
dividitur genera: nam alia est rationalis, alia moralis,
alia mixta. Rationalis est, illa, quā fingimus dictū, vel
aliquid ab homine, quod tamē re ipsa, neque dic-
tum, neque factū. Moralis est illa, quæ bestiarū mores,

Indoles exprimit, ad mores hominū informandos. *Ta* est illa, quæ ex rationali, & morali componitur. *Te* quæ homines cū brutis sermofari finguntur. *Fabula* legitur. 1. Vt adiuncta habeat suā interpretationē, quā moralis illius sensus breviter explicetur. 2. Vt ejus narratio sit perspicua, probabilis, brevis, & jucunda.

NARRATIO est expositio rei factæ, vel quasi factæ. Pro cuius intelligentia recolenda sunt, quæ diximus. *Lib. 3. Cap. 2.* Advertendū tamen, quod narrationi accedere debent persona faciens, res gesta, tēpus circa quod, locus in quo, modus, vel quo pacto, & causa propter quā.

CHRIA est cōmemoratio brevis alicujus personæ factæ, vel dictæ apte referens. Dicta autē est, quod sic videtur. *Alia* verbalis est, *alia* activa, & *alia* mixta. Verbalis est, quæ utilitatem oratione demonstrat: Vt, *Plato* dixit, *ut* tūc ramos laboribus, atque ludoribus produci. *Activa* est, quæ actionē, aut factū solū reuocat: Vt, *Pythagoras* interrogatus quantā esset hominū vita, cū per tempus ris brevius spatū se conspiciendū exhibuisset, latebras tūc, humana vitæ mensurā ex momentaneo conspectu signans. *Chria mixta* ex utriusque conflata est, oratione licet, & actione. Vt *Diogenes* cū vidisset adolescēculū civitē, ac indecore se gerentē, pedagogū illius baculū percussit, superaddens: quid talē doces? aut sic instruis.

Partes, quibus cōfiscitur *Chria*, octo sunt; nempe à Laudativo, à Paraphrastico, à Causa, à Contrario, à Parabola, à Simili, ab exēplo, à Testimonio veterū, & à brevi Epilogo.

A Laudativo significat, quod in ipso *Chria* initio, laudandus est dicti, vel facti alicujus auctor, vt dicto, vel facto majus pondus accedat. A Paraphrastico idē est, ac ab expositione dicti, vel facti, de quo agitur. A Causa indicat diligentē investigandā esse, & asserendā causā illius dicti, vel facti. A Contrario denotat sententiam nostrā ex contrariū rerū cōflictione esse confirmandā. A Parabola, Simili admonet propositā sententiā apta quāpiam simili

ne exornādā esse. Ab Exemplo docet rem, quā peritiam illis illustris cuiuspiā exempli appositione cōfirmandam esse. A veterū Testimonio declarat nostrā sententiā, veterū auctorū verbis, ac testimonio probandā esse. A brevi Epilogo indicat apta quadam, & rotunda verborū conclusionē comprehendenda esse quæcumque fusiū dicta sunt.

SENTENTIA est oratio brevi complexa aliquid, quod ad hortandum, dehortandumque pertinet explicans. *Alia* est exhortans: Vt, *oportet* amicū presentē amare, *plentē* verō mittere. *Alia* est dehortans: Vt, *Turpe* quiete *Ducem* totas deperdere *noctes*.

Alia est enuntians. Vt, *pecuniis* opus est, sine quibus nihil *horum*, quæ necessaria sunt recte fiet. *Alia* est simplex: Vt, *Optimum* id *augurium* est *patriam* *citius* armis.

Alia est composita: Vt, *Multos* esse *malum* *reges*, *Rex* *unicus*, *est* *hor*. *Alia* est probabilis: Vt, *Expers* *malorum* *vita* *nulli* *cōgita*. *Alia* est superlata: Vt, *Infirmus* *nihil* *homine*. Sententia tractari debet omnibus capitibus, quibus tractatur *Chria*, excepto quod *Chria* semper habet additā personā, sententia verō effertur sine persona. Tūc etiam: *Chria* perspicua est; Sententia verō semper in oratione consistit.

CONFUTATIO, sive destructio, vel subversio est propositæ alicujus rei reprehensio. Ea autē quæ subvertenda sunt, neque manifesta valde, neque prorsus incredibilia sunt; sed ea, quæ velut media sunt cōditionis; hoc est, quæ mediū servant ordinē, de quibus in vtrāque partem oratio poterit institui. Oportet autē prius reprehendere eos, qui talia dixerunt; deinde rei expositionē subterere, postea ipsi hisce capitibus subvertere. 1. Ab obscuro, vel incerto: Vt, Non constat vbi cervi abiciant cornua. 2. Ab incredibili: Vt, Supra fidem est *Daphnē* a *flumine* *Ladone* creata. 3. Ab impossibili: Vt, Impossibile erat *Arionē* delphino servari. 4. A non coherente, vel consequente: *incōsequens* erat voluisse perdere libertatem eum, qui *cam*

eam servasset. 5. Ab indecoro, hoc est indecente: Vt, si deus erat Apollinem libidinosum voluisse virginem in se ferre. 6. Ab inutili, vel incommodo: Vt, Monachus ad rogandum, unde nulla comoditas, vel laus verapromana.

CONFIRMATIO, sive Allevatio, est preposita rei, ut probatio. Res confirmanda illa sunt, quae neque probare, neque omnino fidem, ut fieri possint, habent; sed quae medium ordinem servant. Qui autem confirmare intendit omnibus capitibus confutationi contrarietur. Primum enim laudet eum, qui dixit quod confirmandum est. Deinde re exponat. Postea contrariis eorum quae diximus comprobet ipsum, scilicet a Manifesto, Probabili Possibili, Coherente, Decente, & Conferente.

LOCUS COMMUNIS est Oratio bona, vel mala, quae alicui insunt amentans. Locus iste, idem dicitur communis, quia omnibus, qui ejus rei, de qua agitur participes sunt, communiter convenit; Oratio enim in proferrem, omnibus in commune proditioni obnoxia aptatur. *Demonstratio*, id est, argumentationi jam peracta; & *Expositione* similis est; quare Locus communis proxiimum habet; attamen juniorum exercendorum causa quam proxiimi formam licebit fingere, etque subdere capita.

Ex Contrario non ad auditorem docendum, sed ad ipsi expectandum. 2. Ex comparatione, ex cujus collatione id de quo agitur ad majus extollatur. 3. Ex Sententia agentis intentionem calumniant. 4. Ex conjugalitatem in crimine susceptionem in criminis exclusionem. In fine autem vocando. 5. Ex Misericordia exclusionem. Vt capta finalia ponitur Legitimum, Vtile Possibile, Honestum, & Eventurum.

LAUDATIO, sive Laus, vel Encomium, est Oratio in qua alicujus enumerans. Res vero laudanda sunt, Personae, vel virtutes, vel tempora, vel loci, vel rationes, vel plura. Dupliciter laudare possunt, scilicet communiter, & singulariter. 1. Modo, ut omnes similes

panos; 2. Modo, ut Hispanum unum, vel alium. Modus autem, quo disponi debet Laus est. Primo ponere debes proxiimum pro qualitate rei. Deinde subnectere genus, quod dividitur in Gentem, Patriam, Majores, & Patres. Postea Educationem, quae continetur Institutione, Arte, & Legibus. Hinc subdes praecipuum laudum omnium caput, nempe res gestas, divides in ea, quae sunt *Animi*, ut Fortitudo, Prudentia, &c. *Corporis*, ut Pulchritudo, Velocitas, Robur, &c. & *Fortunae*, ut Potentia, divitiae, Amici, &c. Subdes inde comparationem, qua id quod laudatur, alteri collatum tollatur in majus, & tandem Epilogo, qui deprecationi similior sit, concludes.

Cum Oratio laudativa, seu encomiastica. Oratorum exercitationi, nunc temporis frequentior sit, subus de ipsa dicendum venit. Sciendum ergo, quod oratio encomiastica dicitur Panegyrica vetus, in qua laudatur. 1. Qui laudatur. 2. Genus, vel verba. 3. Certamina, & ludi, cum ortu, & comparatione cum aliis, loci, & temporis ratione. 4. Præfatus. 5. Princeps certaminum praeses. 6. Voto denique clauditur. Panegyrica nova progreditur ad Principis laudationem ex locis demonstrativis ad publicae felicitatis praedicationem; clauditur voto, & exhortatione ad patriam, obsequium, & concordiam.

Orationis Panegyricae ornamenta sunt verba, nitidissima, lenia, sonantia, splendida, vel nata cum rebus accommodata, vel externa, & adventitia, verecunda, quae festivitatem in leporibus, in gravioribus maiestatem, temperationem in mediis inferunt. Interferantur sententiae graves, & peracutae animi plenae, ac spiritus; figuris radiet oratio; neque ei deficiat concinnitas, quam tribus modis Tullius fieri docet. 1. Cum paria paribus respondet. 2. Cum apponuntur contraria. 3. Cum casus sunt in exitu similes. Praefatis rebus maxime inserviunt Definitiones cōglobatae; partium enumerationes; Adjunctorum, Efectorum, & Contrariorum cōgregationes, gravia acutè dicta, fluentisque periodorum exitus.

Laudationis, sive Panegyrici Idea variae sunt. 1. A loco comparationis.

comparationis per distributionem, & Antithetam. 2. A se, aut significatione nominis, aut ab aliquo ritu antiquorum, ad effectorum per dubitationem subiectione iustam. 3. Confirmatio desumi potest. 1. A Familia, vel parentis coharum durum coplicatione. 4. Ab enumeratione effectorum commendatione. 2. A ritibus veteribus in nominibus imponendis per Propopaziam. 5. Per Apostrophen. 6. A loco Adjuncti. A Nominis inditi significatione, dignitate, vel splendore per objurgationem fictam. 7. A loco comparatione. 4. A collatione nominis cum aliis, quibus viri praestantissimi decorati fuere. 5. A nominis comparatione venia-

Orationis Panegyricae octo sunt species. 1. Est Oratio ad personam cum personam collatione. 6. A mensura vir-
GENETHLIACA, quae non tantum hominum natales laudat, facinorumque, quibus tantum Nomen implendum est, tur, sed urbium, Temporum, Regnorum, rerum etiam naturarum. 3. Panegyrici species est EPITALAMIVM, seu Oratio
hujus, quasi nascantur cum primis incipiunt, locorum Sacrorum, funtialis, cujus exordium desumitur ab officiosi studii sig-
quod pie Mater Ecclesia in Dedicatione Temporum oblatione erga illos, in quorum gratiam Epitalamium co-
vare solet. Hujus Exordium a Diis vitae praesidiis, maxime ponitur, vel a festi celebritate diei, aut alia quavis ratione
quae a Genio ducebant veteres: Nos autem initium dicendi argumentum accommodata Confirmatio coalescit. 1. Ma-
sumere poterimus. 1. Ab exclamatione, & lato plausu laudationis Sacritate, & commodis explicatis, commendabuntur
cura felicitatis indice. 2. A votis publicis, precibus, uterque Coniux a virtutibus, quibus ornati sunt: a naturae
sacrificiis, quae ad prolem quaerendam facta sunt. 3. Muneribus, & a fortunae bonis. 2. Bonorum Coniugii
Gratulatione ad parentes de nato filio. 3. Comparatio, eorumque aequalitas ostenditur. 3. Coniugii

Genethliaci confirmatio desumi debet ab Adjuncto, cuius felicitatem ad parentes etiam familiam, & rempublicam
enumeratione, & amplificatione. Adjuncta autem, vel propagari dices. 4. Commemorabuntur coniugia felicia, &
cedunt natiuitatem, ut prodigia, si forsitan acciderunt, ora illustria, demonstrando quidquid felicitatis eius sparsum fo-
la, somnia, vota, & preces; vel concomitante natiuitatem esse Matrimonium hoc collecturum. 5. Non praetera teterit
1. Personae, id est parentes, in quibus observandum est pompa Nuptialis magnificentia. In peroratione vota erunt
fuerint antea steriles; si nobiles; si mater aegre sit epixia in Deum, superosque facienda, ut feliciter cedant Nuptiae
Vel proles, si sit filius primo genitus, dederit ne aliqua mutuo, constantique amore; ut Coniuges videant liberos,
na futura indolis, aut si quid mirabile in ejus ortu non potes, & qui nascentur ab illis; super quibus etiam omne
est 2. Locus in quo natus est. 3. Tempus scilicet, dies, mensis, praesidium, & votum.

1. mensis, & annus. Vel tandem adjuncta sunt Natiuitas. 4. Panegyrici species est Oratio EVCHARISTICA, seu
consequencia, ut publica laetitiae signa memoranda, acceptationis actio, quae acceptorum beneficiorum grates agitur,
mationes, & gratulationes populorum, auguria, & divinitus Exordium duci potest. 1. A simplici, & aperta gra-
tiones. Genethliaci peroratio vota, fausta quae precantur animi restitutione. 2. Ab excusatione. 3. Qu-
nes continebit pro incolumitate, diuturna, ac felici majoris: silentii post acceptum beneficium; & commemo-
ratione illius virtutis, quae in beneficio dando magis

2. Panegyrici species est Oratio LVSTRICA haberi soluit. 3. A personam, vel largientis, vel recipientis, aut a
ea eo die, quo infanti nomen imponitur. Cuius duobus modis; vel a causa, quae ad agendas gratias nos primum im-
Exordium ab adjuncto quopiam temporis videlicet, locus, aut sit. 4. Exagerando beneficii magnitudine, & nos ad il-
Personam, vel ab aliqua propositione in genere de dignitate explicandum impares esse proferendo. 5. A sua illudine.

Ero Confirmatione laudabitur persona benefica, & amplius beneficiū cōsiderando. 1. Quid illud sit. 2. Quis ille sit, cui datū est. 3. Modum, quo quis dedit. 4. Tempus. In Peroratione spondeat vicem referendi parem gratiam aut id si minus suppetat, animi grati, memorisquē officium adeoque ad vota confugiat.

5. Panegyrici species est EPINICIVM, seu Oratio Gratulatoria, quæ adhiberi solet quoties vel de relata victoria, vel de quovis eventu felici alicui gratulari volumus. Ejus potissimum exordium est ab ipsius rei obtentu graviore amplificatione. Confirmatio exaggerationem illius boni, quod gratulamur continebit. Peroratio verò vult faciet pro illius boni, de quo fit gratulatio diuturnitatem & incremento, postquam Deo, bonorum omnium fontem, gratias persolutæ fuerint.

6. Panegyrici species est PRÆPHONEMA, hoc est clamatō, quæ ad receptionem Principum adhiberi solet. In cuius Exordio significabit Orator, quanta omnium sit læticia ad primum de ipsius Principis adventu nuntium quam incredibile illum videndi desiderium. In confirmatione. 1. Ipsius adventus causam exponet Orator, eam commendabit à virtute. 2. Læticiæ magnitudinem proponet, quam ex ipsius præsentia Civitas percepit. 3. Principis memorabitur in illam Urbem studiū, & mutuus ipsius publici amor. In Peroratione affectus desiderii, gaudii publici exponetur, quoque studio omnes ei sese devoturos.

7. Panegyrici species est INAVGVRATIO, quæ est Oratio haberi solita, cum in Regem quis, aut Imperator inauguratur. Materia efflorescet. 1. Ab ipsa personâ, & dignitatis magnitudine. 3. A ritibus singulis Inaugurationis insignia regia explicando. 4. A pompâ. Exordium magnæ requirit ornatū. Confirmatio cōsistit in explicatione tuorum altorum capitū. Epilogus affectu læticiæ exordium est, & votis pro incolumitate, & felicitatis acceleratione faciendis, invitandisque Populis ad obsequium, gratulationemque perpetuam.

Oratio quæ sistuntur iniciandi laureâ Doctores PARAPHRASIS dicitur, cuius tres ferme partes esse solent. Causas affert, ob quas Doctoris honorem mereri dicendum est, qui inauguratur. 2. Rituū expositionem quam complectitur. 3. Paranesis est, seu adhortatio, ad eum, qui mox iniciandus est.

8. Panegyrici species est Oratio EVNEBRIS, quæ ex duobus præcipue partibus constare debet, laude scilicet, & imprecatione. Ejus Exordium plerumque abruptum est, ducendum ferme, vel a querelâ indignationis plenâ in ipsâ ortem; vel ab exclamatione vitæ brevitatem deplorando; vel à crebrius invehendo in id, quod mortis causa existit; vel à gravi quodam effato Sapientum huic argumento cōveniente, vel à lugubri exequiariū apparatu; aut ab aliquo veterum; vel à dubitatione, quâ se Orator nescire scit, quid facturū sit dolore, aut stupore percussus, si loquatur. Confirmatio laudationem complectitur eorum omnium, quæ mortuus dum viveret præclare gessit. Peroratio vota in demortuum continebit, quibus felicitatem æternamque memoriam apud posteros decorabimur. Sequetur cohortatio ad emulationem virtutum; his tandem subijcitur consolatio.

Aliæ sunt Orationum Panegyricarum species, nempe Propemptica, sive Comitatoria honoris causâ. Apopemptica, sive Remissoria, Rodopertica, sive itineraria. Adhærentia, Consolatoria, Consultoria, Petitoria, &c. quæ sermone frequentius, & Epistolis, quam oratione celebrantur. Earum itaque præcepta cum exemplis videri possunt in Epistola Erasmi in libello de conscribendis epistolis & aliis.

VITUPERATIO est sermo exponens mala, quæ alicui insunt. Differt à loco cōmuni, quod Locus cōmunis omnes exposcit; vituperatio verò solum habet vicia cōmuni dividitur autem in ea capita, quibus laus possunt vituperari ea omnia, quæ & laudari, scilicet Personæ, res, Tempora, Loci, Bruta, animalia, Plantæ. Dupliciter vituperatur.

EXORDIOLVM

PROLVSIONIS GRATIA AB ELOQVENTIA
Tironibus recitandum.

IN humanū prorsus, atque ferinū est, alienas injurias liberaliter, ac generose nolle remittere, sed eas favorem cunctas ulcisci. Non ita atrociter semper cupiditate velle cunctas ulcisci. Non ita mortales illi, qui verē quondam sapienter quē philosophaverit. Videte, quā sit dilectio naturæ vultu congrua, bantur; Socrates enim, multis, qui eum non levibus afflicti Christianis legibus consentanea. Perpendite vigilanterrant damnis ignovit. Euclides itē Megarensis, et, quā multis, & arctissimis nos amoris vinculis naturæ tomagnus peculatē sibi minas malorum, atque adeo mortis. Author, & Parens optimus adstrinxerit. Omnes ex intentaverat, jure jurando interpolatūque ejusdem Sacrosancti limo, ab uno quoque conditore procreati; eadem menti religione promissis, se libenter illatas condonaturus aura fruimur; cunctos eadem tellus alit, atque sustentinjurias. Verum quod iste verbis erat pollicitus, re ipsa. Sunt præterea Sacrosancta Symbola communia, idem præstitit Sapientissimus Phocion: hic enim, ut testis scopus, eadem beatitudo manet, quā consequi, quā Elianus; per summam injuriam falsō condemnatus. At tandem ratione possumus, nisi ad condonandas injurias nis, cum jam porrigente tortore citatam, morti effaciles, ac propensius fuerimus. Præstemus igitur, præstemus proximus, rogatus ab amicis, vellet eos ad extremum. Hoc in Posterum, si salvi, & incolumes esse cupimus. Sic pienti quadam oratione solari. Cumque ipse tacet, totius bonitatis Archetypum imitabimur, ejusque obsecrationibus illi perstunt, adduntque ne saltem ejus filii charissimi, quos ipse non solum in hoc terrevaretur; salutaribus natum cohortationibus instruere diversorio! coelestibus cumulabit bonis, sed etiam ad Tunc inquit, Filium meum hortor, & moneo, ut morte sempiterna regna translatos immortalī gloriā beabit, istam pateriam, licet inquam, debeat oblivione perpetuo gaudio perfunderet, ac ineffabili dulcedine recreabit. O mentem nobilem, ac generosam! O factum egregium, memoria nullis intermoricura seculis dignissima non christianis legibus, ac institutis, hic homo fuisset exortus, adhuc optimo jure, tantam pietatem, tantam clementiam, tantam lenitatem, ac mansuetudinem tantam summi facti miraremur. Cui autem Ethnicus extiterit, & evangelica luce destitutus, quis tanto probitatis, ac virtutis exemplo non erubescit, ac ingenti rubore perfunditur. Agite Christiani: ubinam excellens illa vitæ sanctitudo perfectionisque præstantia, quā sapientissima lex vestra instituta præscribunt! Hocine divinum venerari Numen

Hocine Deum optimum Maximum debitā observantia, ac religione colere? Fratrum sanguinem crudelissimē strere? Leones humanitate, rabie tigres ac ferocia quæque superare? Errata nemini dimittere? O pectora ferrea, & adamantina! O gentes immanitate barbaras! A. quonam didicistis hæc miseri? Quem imitamini? Cujus sequimini? Investiga? Nolite igitur, nolite per Deum immortalem invere rerum omnium conditor Deus lenitatem comineataverit. Videte, quā sit dilectio naturæ vultu congrua, bantur; Socrates enim, multis, qui eum non levibus afflicti Christianis legibus consentanea. Perpendite vigilanterrant damnis ignovit. Euclides itē Megarensis, et, quā multis, & arctissimis nos amoris vinculis naturæ tomagnus peculatē sibi minas malorum, atque adeo mortis. Author, & Parens optimus adstrinxerit. Omnes ex intentaverat, jure jurando interpolatūque ejusdem Sacrosancti limo, ab uno quoque conditore procreati; eadem menti religione promissis, se libenter illatas condonaturus aura fruimur; cunctos eadem tellus alit, atque sustentinjurias. Verum quod iste verbis erat pollicitus, re ipsa. Sunt præterea Sacrosancta Symbola communia, idem præstitit Sapientissimus Phocion: hic enim, ut testis scopus, eadem beatitudo manet, quā consequi, quā Elianus; per summam injuriam falsō condemnatus. At tandem ratione possumus, nisi ad condonandas injurias nis, cum jam porrigente tortore citatam, morti effaciles, ac propensius fuerimus. Præstemus igitur, præstemus proximus, rogatus ab amicis, vellet eos ad extremum. Hoc in Posterum, si salvi, & incolumes esse cupimus. Sic pienti quadam oratione solari. Cumque ipse tacet, totius bonitatis Archetypum imitabimur, ejusque obsecrationibus illi perstunt, adduntque ne saltem ejus filii charissimi, quos ipse non solum in hoc terrevaretur; salutaribus natum cohortationibus instruere diversorio! coelestibus cumulabit bonis, sed etiam ad Tunc inquit, Filium meum hortor, & moneo, ut morte sempiterna regna translatos immortalī gloriā beabit, istam pateriam, licet inquam, debeat oblivione perpetuo gaudio perfunderet, ac ineffabili dulcedine recreabit.

DIXI.

ADVERTENCIAS

11

DE

ANALOGÍA LATINA

PARA UTILIDAD DE LA JUVENTUD

PALMA

LIBRERÍA RELIGIOSA
BROSSA, 19

1911